I

VERSLAG van het

11e INTERNATIONALE CONGRES

van de EURAG,

de EUROPESE FEDERATIE VOOR HET WELZIJN VAN OUDEREN

Gehouden van 6 t/m 9 mei 1985

te ROME.

THEMA: ONS LEVEN IN ONZE TIJD.

Ministerie van Welzijn Volksgezondheid
en Cultuur.

H. SCHIPPERS,

Afdeling Algemeen Bejaardenbeleid.

D. SCHOONDERBEEK,

Afdeling Bejaardenoorden.

Met bijdragen van :

M. PELS,

steunfunctionaris van het Gewest
Zuid Holland van de
Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen
(ANBO).

April 1986.

B
6215

Nederlands Instituut voor Gerontologie
Postbus 1287 - 6501 BG Nijmegen
Telefoon 080 - 22 81 90

VERSLAG van het 11e INTERNATIONALE CONGRES van de EURAG, de EUROPESE FEDERATIE VOOR HET WELZIJN VAN OUDEREN

Gehouden van 6 t/m 9 mei 1985

te ROME.

THEMA: ONS LEVEN IN ONZE TIJD.

Ministerie van Welzijn Volksgezondheid
en Cultuur.

H. SCHIPPERS,

Afdeling Algemeen Bejaardenbeleid.

D. SCHOONDERBEEK,

Afdeling Bejaardenoorden.

Met bijdragen van :

M. PELS,

steunfunctionaris van het Gewest
Zuid Holland van de
Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen
(ANBO).

April 1986.

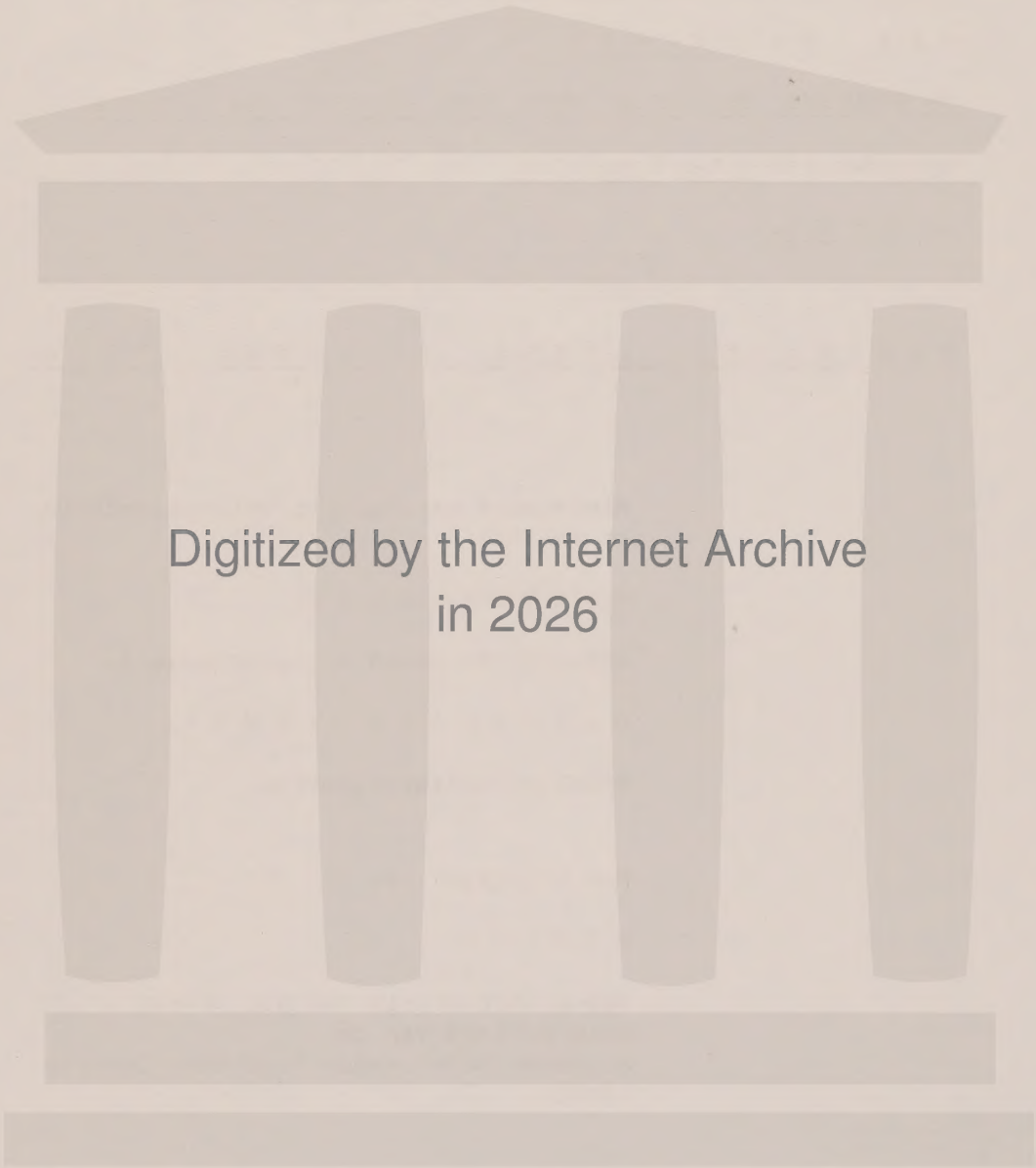

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/verslagvanhet11e0000vari

INHOUD.

Pagina 3 : AAN DE LEZERS EN LEZERESSEN.

4 : VOORAF : DE PLAATS, HET PROGRAMMA, DE DEELNEMERS EN DE ORGANISATIE.

Pagina 7 : MAANDAG : ENKELE BEGROETINGSTOESPRAKEN EN ENKELE INLEIDINGEN.

7 : R.Prigent, voorzitter van de E.U.R.A.G.

7 : E.Pumpernig, secretaris-generaal van de E.U.R.A.G.

7 : De minister van Binnenlandse Zaken als vertegenwoordiger van de Italiaanse regering.

8 : Professor J.P. Junod uit Zwitserland.

8 : Dr. T. Schuman van de U.N.O.

9 : Dr. D.M. Macfadyen, vertegenwoordiger van de World Health Organisation.

9 : Professor Dr. U. Schmidt (D.D.R.), een van de vice-presidenten van de E.U.R.A.G.

Pagina 11 : DINSDAG EN WOENSDAG : DE WERKGROEPEN.

11 : WERKGROEP.1 : HOE KUNNEN WE ONS ZELF HELPEN.
Voor het verslag tekent Dick Schoonderbeek.

14 : WERKGROEP 2 : TIJD VOOR ONSZELF - TIJD VOOR ANDEREN.
Voor het verslag tekent Henk Schippers.

19 : WERKGROEP 7 : WAAR EN HOE WILLEN WE WONEN.
Voor het verslag tekent Greet Pels.

Pagina 25 : DONDERDAG : PLENAIRE ZITTING TER AFSLUITING
VAN HET ELFDE INTERNATIONALE EURAG-CONGRES.

25 : DE RESULTATEN.

25 : SAMENVATTING VAN DE REDE VAN DE HEER GERHARD HAAG (WEST-DUITSLAND).

30 : SAMENVATTING VAN DE REDE VAN DE HEER KEN TOUT (ENGELAND).

B I J L A G E N.

34 : Bijlage 1.
Henk Schippers : nabeschouwing en aanbevelingen.

37 : Bijlage 2.
Greet Pels : Aanbevelingen voor de ouderenbonden.

- Aanbevelingen voor de organisatie van het volgend Eurag congres in Nederland in 1988.

- Aanbevelingen voor de ouderenbonden in Zuid Holland.

AAN DE LEZERS EN LEZERESSEN.

Evenals van het negende internationale congres van de Eurag in 1979 te Madrid en van het tiende congres te Graz, hebben wij besloten om van dit elfde congres eenzelfde - uitvoerig - verslag op te stellen.

Het schrijven van dit verslag, alsmede de vaststelling ervan, heeft van ons enige tijd gevergd. Met name door drukke werkzaamheden bleek het ons onmogelijk dit verslag binnen korte tijd af te ronden.

Het verslag is geschreven door Henk Schippers en Dick Schoonderbeek, medewerkers van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, respectievelijk de afdeling Algemeen Bejaardenbeleid en de afdeling Bejaardenoorden.

Tevens zijn bijdragen opgenomen van Greet Pels, een voormalige collega van het provinciaal Bureau Landelijk Contact Zuid Holland. Zij is thans werkzaam bij de Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen als steunfunctionaris voor het gewest Zuid Holland. Voor die organisatie bezocht zij dit congres. ANBO Zuid Holland ontving daarvoor een subsidie van de provincie Zuid Holland. Haar deelname aan de verslaglegging maakte het mogelijk ervaringen uit drie verschillende werkgroepen in dit verslag op te nemen.

Het verslag is een co-productie. Daar waar meningen naar voren worden gebracht die niet worden gedeeld, zal dat worden aangegeven.

Door ons opgestelde nabeschouwingen en/of aanbevelingen zijn als bijlagen bijgevoegd.

VOORAF : DE PLAATS, HET PROGRAMMA, DE DEELNEMERS EN DE ORGANISATIE.

1. De plaats.

Het congres werd gehouden in Rome, in het Sheraton-congrescentrum. Wij hadden ons ook in dat hotel voor de congresdagen kunnen laten inschrijven. Dat hebben we niet gedaan. Deze keuze blijkt achteraf een goede : het hotel was vreselijk duur. Nadelig was voor ons dat wij in een hotel verbleven dat aan de rand van Rome lag : we konden eerst na een lange reis het congrescentrum bereiken.

Rome is een vreselijk drukke stad, vol met auto's, motoren, lawaai. Deelname aan een congres dat als thema de ouderenzorg heeft, maakt je bewust van problemen rondom mobiliteit van ouderen in zo'n metropool; geparkeerde auto's op de trottoirs, wandelaars die gehaast overal doorheen lopen, nauwe doorgangen, heuvelig. Vele Romeinse ouderen moeten afstanden vaak lopend afleggen danwel gebruik maken van het openbaar vervoer.Rome is een sterk vergrijsde stad en vele ouderen leven op of onder het bestaansminimum.

2. Het congresprogramma zag er als volgt uit :

Maandag.
De openings-zitting werd aan het eind van de middag gehouden. Daarbij trad een kamerorkest uit Padua op. Er werd ter begroeting een aantal toespraken gehouden door o.a. de president van de E.U.R.A.G. de heer R.Prigent, de secretaris-generaal de heer E.Pumpernig en door de burgemeester van Rome. Verder werd er een inleiding gehouden door prof. J.P.Junod uit Zwitserland en spraken vertegenwoordigers van de Italiaanse regering het congres toe. Voorts werden er toespraken gehouden door een vertegenwoordiger van de U.N.O. Dr. T.Schuman, door de vertegenwoordiger van de World Health Organisation Dr. D.M.Macfadyan en tenslotte door de vice-president van de E.U.R.A.G. professor Dr. U. Schmidt uit de D.D.R.
's Avonds was er een begroetingsavond in het congrescentrum.

Dinsdag.
Deze dag was bestemd voor zittingen van de werkgroepen 1 t/m 8.
Dick Schoonderbeek nam deel aan werkgroep 1 " Wij helpen onszelf ". Thema's waren zelfstandigheid, zelfhulp en burenhulp, participatie in besturen van instellingen, enzovoort. Leider van deze werkgroep was dhr. B. Schneider uit Duitsland.
Henk Schippers nam deel aan werkgroep 2 " Tijd voor onszelf en tijd voor anderen ". Hier kwamen onderwerpen ter sprake als permanente educatie, vrijwilligerswerk, culturele en lichamelijke activiteiten, deelname aan clubs etcetera. Leider van deze werkgroep was professor Trabucchi uit Italië.
Greet Pels nam deel aan werkgroep 7 " Hoe en waar willen we wonen ". Onderwerpen waren : aanpassingen aan gebouwen, de woonomgeving, dienstverlening aan huis, deelnemen aan planning en bestuur van tehuizen enzovoort. Leider van deze groep was dhr. J. Theissler uit Denemarken.

Aan het einde van de middag was er voor de leden van de E.U.R.A.G. een algemene vergadering. Als persoonlijk lid van de Eurag heeft Henk Schippers die vergadering bijgewoond.

Woensdag :
Deze dag verliep anders dan was gepland. Het in de middag geplande bezoek aan de paus werd verschoven naar de ochtend-uren. De voortzetting van de zittingen van de werkgroepen werd daardoor verschoven naar de middag.
Woensdagavond was er een ontvangst bij de burgemeester van Rome.

Donderdag:
De ochtend werd besteed aan een plenaire vergadering.
Ter vergadering werden de resultaten van werkgroep 1 t/m 4 (sectie 1) door dhr. Haag (West Duitsland) bekend gemaakt.
Vervolgens werden de resultaten van werkgroep 5 t/m 8 (sectie 2) door dhr. Tout (Engeland) voorgedragen.
Verder waren er nog een aantal slotwoorden. Het congres werd na een folkloristische voorstelling om 13.00 gesloten.

3. De deelnemers.

Aan het congres werd deelgenomen door genodigden uit 23 landen. Het aantal deelnemers werd geschat op een duizendtal. Onder de deelnemers waren veel vertegenwoordigers uit Italië, hieronder veel ouderen. Met name vertegenwoordigden deze ouderen de ouderenbonden, danwel andere organisaties van ouderen (organisaties rondom activiteiten van/voor ouderen). Opvallend was dat veel van deze Italianen in het werkgroep-verband nogal " getuigend " bezig waren; zij waren duidelijk gekomen voor één bepaalde vorm van informatie die ze nadrukkelijk voor het voetlicht wilden brengen. Daaraan maakten af en toe ook deelnemers met een andere nationaliteit zich schuldig.

Nederland - bij lange na niet de grootste delegatie - was op het congres goed vertegenwoordigd. Naast de schrijvers van dit verslag waren in Rome vertegenwoordigd : het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne, de Nederlandse Centrale voor Huisvesting van Bejaarden en de Nederlandse Ouderenorganisaties. De ANBO, de Unie KBO en het COSBO Nederland (de overkoepelende organisatie) waren met 8 personen aanwezig. Daarnaast waren er verschillende Nederlanders op persoonlijke titel danwel als vertegenwoordiger van een verzorgingshuis of instelling aanwezig.

4. De organisatie.

Organisatorisch was het congres ook deze keer niet een erg groot succes. De tolken bleken af en toe zeer veel moeite te hebben om de snel pratende Italianen te volgen en een synchrone vertaling te verwezenlijken. Daardoor ging er nogal eens wat informatie verloren.

Papers waren niet altijd voorhanden. Indien ze wel voorradig waren konden ze slechts met grote moeite bij het bureau van het congres worden verworven. In werkgroepen werden sommige stukken alleen uitgereikt in de Italiaanse taal. De Engelse vertaling werd dan alleen voorgelezen.

In gangen en in enkele zaaltjes van het congrescentrum waren diverse stalletjes aanwezig.
Opvallend daarbij was dat ZANUSSI het congres kennelijk sponsorde, gezien de grote stand en de reclame van het bedrijf. Daarnaast waren

er stalletjes voor speciale bedden en speciale stoelen, informatie via fotopanelen over Italiaanse en Nederlandse ouderen, een maquette van een soort " ouderendorp " in Padova en een infostand van een verzekeringsmaatschappij.

De Nederlandse lid-organisaties en enkele individuele leden hadden de sectie Nederland van de E.U.R.A.G. opgericht. Deze sectie had verscheidene bijdragen opgesteld. Deze bijdragen zijn in de diverse werkgroepen uitgereikt. Als persoonlijk lid van de E.U.R.A.G. heeft Henk Schippers in de Nederlandse sectie aan diverse stukken zijn bijdrage geleverd.

MAANDAG : ENKELE BEGROETINGSTOESPRAKEN EN ENKELE INLEIDINGEN.

R. Prigent, voorzitter van de E.U.R.A.G.

Als voorzitter van de E.U.R.A.G. heet dhr. Prigent de delegaties uit 23 landen welkom. Een aantal landen wordt met name genoemd; onder andere de Verenigde Staten, Canada, Zuid Amerika en Australië. Speciaal heet hij ook een aanwezige minister welkom, de burgemeester van Rome en enkele kerkelijke autoriteiten (in dit land kan dat niet anders).
Vervolgens een welkom aan vertegenwoordigers van de U.N.O. en de Wereldgezondheidsorganisatie.

Hij wijst op de sterke vergrijzing in Europa en de vele problemen die hiervan sociaal en economisch het gevolg zijn. Naar zijn mening wordt de in vroeger tijden actuele " struggle for life " heden ten dage in toenemende mate vervangen door een " struggle between generations ". Hij gaat uit van het principe dat iedereen in de samenleving gerespecteerd dient te worden. Op grond daarvan is het het recht van de ouderen geïntegreerd te blijven in de samenleving. Daarover zullen we de komende dagen denken en praten in 8 werkgroepen. Hij wenst een ieder daar veel succes bij.

E. Pumpernig, secretaris-generaal van de E.U.R.A.G.

In zijn korte toespraak verwelkomt ook dhr. Pumpernig de vele delegaties. Hij wijst op de talrijke achterstands-situaties waar ouderen nog steeds mee worden geconfronteerd. Hij geeft aan dat de E.U.R.A.G. via aangesloten organisaties 50 miljoen leden kent. Hij houdt een pleidooi om met elkaar te praten en niet op elkaar te schieten. Tenslotte dankt hij de vele mensen die aan de organisatie van dit congres hebben meegewerkt voor de inbreng en inzet.

De vertegenwoordiger van de Italiaanse regering, de minister van Binnenlandse Zaken.

In zijn toespraak was enige rhetoriek te bespeuren. Hij sprak over hulpverlening aan en ondersteuning van ouderen, zowel in financieel-economische zin als in de zin van de sociale positie die ouderen innemen. Hij constateerde dat de samenleving harder aan het worden is. Voor de zwakkere groeperingen binnen die samenleving - met name de ouderen - resulteert dat in grotere problemen.
Hij wees op een contradictie : enerzijds leven we door wetenschap en techniek langer, maar anderzijds verliezen we daardoor de greep op de maatschappelijke processen. De minister noemde het een zeer ernstige zaak dat ouderen als " leraar " uit de samenleving verdwijnen. Het is een zaak van menswaardigheid om zulks niet te laten gebeuren. Vervolgens noemt hij een aantal zeer bekende kreten : in de samenleving is jeugd " in ", is nieuwigheid belangrijk en is competitie tussen mensen een gegeven. Wijsheid en ervaring daarentegen tellen nauwelijks meer mee.
Maar bejaarden verdienen het niet dat zij hun waardigheid en plaats in de samenleving aan het verliezen zijn. Bejaarden hebben recht op pensioen, maar tevens recht op de mogelijkheden tot participatie in de samenleving.

Professor J.P. Junod uit Zwitserland.

Na de voorgaande openings-toespraken is dit de eerste inleiding van het congres. Professor Junod is medisch directeur aan de universiteit van Genève en hij is lid van vele hulpverlenende instanties voor bejaarden. Hij heeft zich min of meer de taak toebedeeld een soort introductie voor het congres uit te spreken. In zijn toespraak worden daarom de thema's uit de 8 verschillende werkgroepen opgenomen. Door deze combinatie van thema's blijft de toespraak wat aan de oppervlakkige kant. De indruk onstaat dat hij open deuren intrapt. Naar zijn mening gaat het om reflectie en het stellen van vragen. Hij constateert dat oplossingen zoals die door de gerontologie naar voren worden gebracht ontstaan uit een constructieve dialoog tussen gebruikers en de wetenschap. Ouderen van nu hebben andere behoeften en wensen dan ouderen van 15 jaar geleden. Dat geldt nu en dat zal ook over 15 jaar het geval zijn. Steeds maar weer blijkt dat ouderen meer capaciteiten hebben dan men in het algemeen denkt. Dergelijke ervaringen dringen evenwel niet door in het dagelijkse leven en in het dagelijkse omgaan met ouderen. Hij acht een dialoog tussen verzorgers en verzorgden noodzakelijk. Hij is van mening dat pessimisme erger is dan epidemieën. Vrijwilligers in het werk zullen moeten geven en nemen, éénrichtingsverkeer is uit den boze, er moet sprake zijn van dialoog. Patiënten leven in relatie tot hun omgeving, tot familie en vrienden. Die relatie moet in ogenschouw worden genomen, ook in studie-programma's zoals die op universiteiten gehanteerd worden. De stereotype houdingen ten opzichte van ouderen en hun leefomstandigheden zullen verlaten dienen te worden. Wellicht ligt hier een taak voor de wetenschap. De toespraak bood kortom weinig nieuws. Vandaar dat we het bij deze korte samenvatting laten.

Dr. T. Schuman van de U.N.O.

In 1982 is de " World Assembly on Aging " in Wenen gehouden. Daaraan hebben 124 naties deelgenomen. Er is een actie-program opgesteld. Dit program is voor het eerst in de geschiedenis internationaal aanvaard. Hier, in Rome zijn vertegenwoordigers van ouderen-organisaties aanwezig. Hij wijst op de sterke vergrijzing in Europa en in andere delen van de wereld : deze is zeer significant. Op dit moment wordt in meer dan honderd landen een verdere uitwerking gegeven aan zaken die in Wenen behandeld zijn. Ouderen kunnen in belangrijke mate deelnemen aan deze uitwerking van resultaten van het Wenen-congres. Ook dat wordt steeds meer erkend. In de afgelopen drie jaar is er veel vooruitgang geboekt. Er moet echter ook vastgesteld worden dat de armoede toegenomen is, dat de economische neergang zich doorgezet heeft, dat er steeds meer ouderen zijn bijgekomen en dat er minder geld beschikbaar is. De vooruitzichten lijken slecht. Er zijn met het oog op de te verwachten problemen hoge investeringen noodzakelijk. Met name in de ontwikkelingslanden is de situatie nog slechter dan in bijvoorbeeld de landen van West Europa. De economische situatie van dit moment maakt het noodzakelijk dat de conclusies van het congres in Wenen enigermate "aangelengd" worden. Voor veel regeringen blijkt het groeiend aantal ouderen ertoe te leiden dat zij de ouderen als zorggroep gaan zien.

Spreker is van mening dat de problemen de pan uitrijzen. Als we nu niets doen, worden de problemen snel ernstiger en wellicht

onoplosbaar. Cruciaal is dat een groeiend besef ontstaat omtrent de ernst van de situatie en dat men er gecoördineerd iets aan wil doen. Dat besef is groeiende, het is evenwel nog niet overal doorgebroken. Verschillende plannen worden gemaakt door overheidsorganisaties of anderszins. Van wezenlijk belang blijkt te zijn dat hiervoor geld beschikbaar komt. Hij wijst nog op de specifieke problematiek in ontwikkelingslanden. Met name door de sterke verstedelijking nemen daar de problemen zeer sterk toe. West Europa zou met haar specifieke kennis omtrent die zaken relevante oplossingen kunnen bieden. Tenslotte meldt hij dat uit het " Trust fund of old aging " van de U.N.O. dertig projecten worden gefinancierd.

Dr. D.M. Macfadyen, vertegenwoordiger van de World Health Organisation.

Ook hij gaat in op "The World Assembly on aging". Met name op de opmerkingen over gezondheidszorg en voeding. Onder andere vermeldt hij dat van 60 landen er 9 de gezondheidszorg als eerste prioriteit noemen. In het gastland Italië heeft de huisvestings-probematiek de eerste prioriteit. Hij stelt vragen bij de 18 gezamelijke aanbevelingen voor bejaarden.
De volgende vragen hebben we genoteerd :
- is de zorg zodanig dat aan de waardigheid van ouderen geen afbreuk wordt gedaan,
- proberen we echt de vermindering van vermogens van ouderen terug te dringen,
- hoe zit het met de preventie in geval van opname in instituten,
- hoe staat het met de training van artsen gericht op de vragen uit de oudere bevolking om hulp en het oplossen van problemen.
- profiteren ouderen in voldoende mate van de hulpprogramma's die opgezet worden,
- worden ambulante dienstverlenende organisaties echt uitgebreid,
- realiseren we in voldoende mate intramurale voorzieningen (met name in relatie met de voorgaande vraag),
- kennen we eigenlijk de actuele ziektepatronen van ouderen,
- hoe staat het met het innemen van medicijnen door ouderen : maakt hen dat echt beter of zijn er betere methoden om met problemen van ouderen om te gaan?

Hij doet vervolgens een oproep aan het congres om ook deze vragen in de discussies mee te nemen.

Professor Dr. U. Schmidt, een van de vice-presidenten van de Eurag.

Hij spreekt over " The world assembly on Aging ". Hij leest de pre-ambule van het wereldactieplan voor :

> " De landen bijeen op de " World Assembly "over : vergrijzing,
> zich ervan bewust, dat een toenemend deel van hun bevolking vergrijst,
> besproken hebbend met elkaar hun aandacht voor de oudere mens,
> en in het licht hiervan de verworvenheden van de langere levensduur en de problemen en mogelijkheden die deze met zich brengt,

besloten hebbend dat zij afzonderlijk en gezamelijk,
(1) op regionaal en nationaal niveau beleidslijnen zullen ontwikkelen en ten uitvoer leggen die erop zijn gericht het leven van de oudere mens als individu te verbeteren en hem in staat te stellen, geestelijk en lichamelijk, ten volle, en in vrijheid, vrede, gezondheid en veiligheid te genieten van het klimmen der jaren; en
(2) de invloed zullen bestuderen van een vergrijzende bevolking op de ontwikkeling en die van de ontwikkeling op de ouder wordende mens, teneinde de ouder wordende mens in staat te stellen zijn potentiële mogelijkheden volledig te realiseren en door adequate maatregelen alle eventuele negatieve gevolgen die uit deze invloed voortvloeien te verkleinen,

1. bevestigen plechtig hun overtuiging dat de fundamentele en/of onvervreemdbare rechten vervat in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens volledig en onverminderd van toepassing zijn op de oudere mens; en
2. erkennen plechtig dat de kwaliteit van het bestaan niet minder belangrijk is dan de duur daarvan, en dat de oudere mens daarom zoveel mogelijk in staat dient te worden gesteld in zijn eigen familie en gemeenschap een leven te leiden dat hem voldoening, gezondheid, veiligheid en tevredenheid schenkt en waarin hij als integraal deel van de samenleving wordt gewaardeerd.

Dr. Schmidt houdt een heel betoog hieromheen waarin telkens weer terugkomt het gegeven dat de mensenrechten ook gelden voor ouderen en dat ouderen volwaardige leden vormen van de gemeenschap.

Hij geeft aan dat 158 staten lid zijn van de UNO en dat er 72 landen meedoen aan de uitwerking van het wereld-actieplan rond vergrijzing. Hij is van mening dat de EURAG zeer veel kan bijdragen en dat er zeker de komende jaren erg veel vanuit de ouderen en ouderen-organisaties zal moeten gebeuren.

DINSDAG EN WOENSDAG : DE WERKGROEPEN.

Acht werkgroepen hebben vergaderd gedurende de dinsdag en de woensdag van dit congres. Hieronder volgen de verslagen van drie werkgroepen.

WERKGROEP.1 : HOE KUNNEN WE ONS ZELF HELPEN.
Voor het verslag tekent Dick Schoonderbeek.

Gespreksleider was dhr. Bernd Schneider, voorzitter van de Lebensabendbewegung (LAB) in de Bondsrepubliek, een vereniging enigszins te vergelijken met een Nederlandse ouderenbond.
Het was plezierig dat de leden van de werkgroep over een gespreksnotitie van dhr. Schneider beschikten zodat voorbereiding op de discussie kon plaats hebben. In die notitie kwam aan de orde : autonomie, zelfhulp en onderlinge hulp, adviesraden van ouderen, invloed voor bewoners van tehuizen, lidmaatschap van verenigingen en vakbonden. In deze werkgroep participeerden van Nederlandse zijde onder andere ook de heer drs. Th. F. Wehkamp, voorzitter COSBO-Nederland, en de heer mr. dr. C.J.M.A. van Rooy, voorzitter van de Federatie LSB, alsmede een grote delegatie van de Nederlandse Centrale voor Huisvesting Bejaarden (NCHB).

Op voorstel van dhr. Schneider bewogen de discussies zich om de volgende kernpunten :

1. Wat is zelfhulp ? Wat zijn de voorwaarden voor een effectieve zelfhulp ?
2. Wat verstaan wij onder levenskwaliteit van de oudere mens ?
3. Voorbeelden van projecten en mogelijkheden van effectieve zelfhulp.
4. Aan ouderen, staat en maatschappij te stellen eisen.

Aan de discussie nam een overvloed van sprekers deel. Een bezwaar was dat nogal wat sprekers lang van stof waren. Een ander bezwaar was dat personen die zeer luid spraken twee maal tegelijkertijd, doch niet synchroon, te horen waren. Eénmaal rechtsstreeks en de tweede maal - vertraagd - door de oortelefoon, via de vertaling.
De inbreng van Nederlandse zijde (dhr. van Rooy, dhr. Wehkamp) was aanzienlijk ten aanzien van punt 3. Op de woensdagmiddagvergadering sprak ik als eerste over de participatie van bewoners van bejaardenoorden.

Een korte samenvatting van het besprokene in werkgroep 1.

1.Wat is zelfhulp .

Zelfhulp is zichzelf èn elkaar kunnen helpen teneinde een zo hoog mogelijke kwaliteit in het bestaan als oudere te bereiken.
Als voorwaarden voor een effectieve zelfhulp werden genoemd : moed om persoonlijk te beslissen over de wijze van leven als oudere, in staat en bereid zijn dingen te gaan doen, zoals het inwinnen van informatie,zichzelf ontwikkelen (men is nooit te oud om te leren) en taken met een bijbehorend tijdsplan stellen, het onderhouden en leggen van persoonlijke contacten (niet alleen met ouderen) en het opkomen voor de eigen belangen (ook op politiek niveau).

Behalve deze door de oudere zèlf te vervullen voorwaarden werd er op gewezen dat de staat op een aantal manieren een effectieve zelfhulp kan bevorderen. Bijvoorbeeld door het leven in de derde levensfase in leerplannen van scholen in te bouwen, door het bevorderen van overdracht van levenservaring en kennis door ouderen, door het bevorderen van de vorming van zelfhulpgroepen van ouderen als aanvulling op professionele hulpverlening en door het geven van financiële bijdragen voor hulp in familie verband of door buren.

2. De kwaliteit van het bestaan van de oudere mens.

Uit de discussie kwam naar voren dat hiervoor bepalend werd geacht : financiële zekerheid voor een menswaardig bestaan, de zekerheid van medische - ook preventieve - hulp, integratie in familie, lokalegemeenschap en maatschappij. Daarnaast een leven gevuld met contacten en taken, het nodig zijn voor anderen, prikkels, waarden en idealen.
Als een grote aantasting van de kwaliteit werd beschouwd het isolement waarin een oudere, vaak door eigen toedoen, terecht kan komen.

3. Voorbeelden van projekten en mogelijkheden van effectieve zelfhulp.

Talloze voorbeelden passeerden in Rome de revue.
Vermeldenswaard zijn : een centrum voor advies en zelfhulp te Berlijn, opgezet door het p.i. maar niet kerkelijk of politiek gebonden; de reeds in de aanvang genoemde Lebensabendbewegung, actief in 150 gemeenten; wederom in Berlijn een aantal gemeenschappelijke activiteiten jeugd-ouderen; burenhulp op gebied warme maaltijden (tegen betaling) in Stiermaken, Oostenrijk; participatie van bewoners in verzorgingstehuizen; activiteiten op politiek niveau en in het openbaar leven.
Het onderwerp participatie in tehuizen werd door mij zelf in discussie gebracht met een korte schets van de Nederlandse situatie. Hierop mengden zich ook de heren van Rooy en Wehkamp over dit onderwerp in het sprekerskoor. Het belang van scholingscursussen werd door meerderen onderstreept. De Duitse ervaringen met een (lichte) participatieregeling waren niet gunstig. In de praktijk komt daar weinig van terecht, maar een goed cursusaanbod zou hierin wellicht verandering kunnen brengen. Dhr. Wehkamp hield verder een pleidooi voor een Raad voor het Bejaardenbeleid die op het hoogste niveau de belangen van ouderen zou moeten kunnen voorstaan. Ook seniorenraden op gemeentelijk niveau werden bepleit.

4. Het eisenpakket van ouderen.

Als eisenpakket van ouderen werden 11 punten geformuleerd. Deze zijn hieronder weergegeven.
Het is de samenvatting van werkgroep voorzitter Bernd Schneider :

1. Lebensqualität im Alter bedeutet Erhaltung und Sicherung des Friedens. Deshalb ergeht die Forderung an alle Politiker, sich für einen Abbau der Spannungen einzusetzen.

2. Die älteren Menschen sind aufgerufen, sich soweit selbst zu helfen, als es Ihnen möglich ist und erst dann die Hilfe anderer anzufordern, wenn sie sich selbst nicht mehr helfen können.
3. Die älteren Menschen sind aufgerufen, gegenüber den jüngeren Menschen mehr Toleranz zu üben.
4. Lebensqualität im Alter erfordert schon in Kindheit und Jugend eine Vorbereitung auf das Leben in seiner Gesamtheit, da Kontaktpflege, Entwicklung eines großen Interessenbereiches, körperliches und geistiges Training das ganze Leben über geübt werden müssen, damit man es im Alter beherrscht.
5. Gemeinden, Industrie- und Geschäftswelt sollten sich stärker auf die Wünsche und Interessen älterer Menschen einstellen. Das gilt z.B. für den Nahverkehr, für die Mode und für die Bedienung im Einzelhändel.
6. Der Internationale Aktionsplan über das Alter ist unverzüglich in die Sozialpolitik der einzelnen Staaten einzubeziehen, und zwar auch in den Teilen, die die Stellung des Älteren in der Gesellschaft, seine Mitwirkungsmöglichkeiten im öffentlichen Leben und seine Fortbildungsmöglichkeiten betreffen.
7. Die Möglichkeiten der Älteren, im politischen Leben mitzubestimmen, sind zu verbessern. Diese Forderung ist an die politischen Parteien, an Gemeinden, Gemeindeverbände, Gewerkschaften und Wirtschaftsverbände gerichtet.
8. Kommunen, Kirchen und Verbände sollten der Aktivierung, der Stärkung der Selbsthilfe and der Fortbildung der Senioren Vorrang einräumen gegenüber Veranstaltungen mit nur betreuendem Charakter. Das bedeutet, daß Fortbildungs- und Informationsmöglichkeiten zeitlich und örtlich günstlich gelegt werden.
9. Die Selbsthilfe Älterer läßt sich durch eine Berichterstattung in den Kommunikationsmitteln stärken, die den älteren Menschen zu Aktivität, Selbstbewußtsein und Selbsthilfe anregt. Negative Berichterstattung fördert dagegen das Stereotyp vom hilfsbedürftigen alten Menschen.
10. Selbsthilfe im Sozialnetz kann und soll die professionelle Hilfe ergänzen und Lücken schließen. Behörden und Verbände werden daher aufgefordert, ihre Kooperationsbereitschaft zu erhöhen.
11. An Staat und Gesellschaft richten wir die herzliche Bitte, im sozialen, kulturellen und im intergenerativen Bereich die Möglichkeiten zur praktischen Mitarbeit älterer Menschen zu verbessern.

WERKGROEP 2 : TIJD VOOR ONSZELF - TIJD VOOR ANDEREN.
Voor het verslag tekent Henk Schippers.

Voorzitter van deze werkgroep was professor Trabucchi (Italië). De twee onder-voorzitters waren mw. professor E.Beregi (Hongarije) en mw. professor H.Szwarc (Polen).
De werkgroep zitting begint met een drietal inleidingen door bovengenoemde personen.

De inleiding door professor Trabucchi.

Het rationeel en intelligent gebruiken van de tijd is een fundamentele taak voor mensen op elke leeftijd. Speciaal voor de mensen in de derde levensfase is een actief leven, participatie, de bewustwording dat de tijd voortschrijdt en zorgvuldig moet worden gebruikt, één van de beste middelen om symptomen van negatieve seniliteit te vermijden. Hij voegt daaraan toe dat een positief gebruik van de tijd die er is, het eigenlijk niet kan stellen zonder de aanwezigheid van anderen met al de dynamiek van de relaties die dat met zich brengt. Belangrijk is speciaal voor ouderen het begrijpen van de veranderende wereld en - als het mogelijk is - het beïnvloeden van het proces van veranderingen. Ouderen leven in de frustrerende omstandigheid dat er een kloof ligt tussen hun innerlijke wereld waaraan zij verbonden zijn met de culturele inhoud uit een leven dat achter hen ligt en de buitenwereld : de wereld waarin zij thans leven. Om die kloof te dichten is het van groot belang dat de ouderen begrijpen welke veranderingen er hebben plaatsgevonden in de wereld van ideeën, gebruiken, in de wereld van de technologie en in de wereld van de culturele samenleving. Dat betekent dat elke activiteit die erop gericht is om kennis te vergaren, begrip te krijgen van de wereld waarin je leeft, van groot belang is voor ouderen. In wat hij noemt " culturele programma's voor ouderen " moet dan ook worden voorkomen dat dit voornamelijk technische programma's worden. Het gaat erom dat heel duidelijk de mens in zijn relatie tot de omgeving wordt gezien met alle variaties die erin mogelijk zijn en dat heel duidelijk het menselijke, " antropologische " element aanwezig is in die programma's.

Een ander aspect van het gebruik van tijd is werken. Hij doelt daarbij op het blijven werken - eventueel parttime of één dag in de week - van ouderen nadat zij gepensioneerd zijn. Hij noemt het een belangrijk element om zolang mogelijk zelfstandig en onafhankelijk te kunnen blijven functioneren. Werken betekent dat de somatische en intellectuele functies in beweging worden gehouden en dat daarmee het " retirement-syndrome " wordt vermeden. Hij pleit er dan ook voor dat we zorgen voor initiatieven die het mogelijk maken dat ouderen kunnen werken na hun pensionering.

Hij vindt dat we bij de organisatorische problemen die daaruit volgen, niet zolang stil hoeven te staan, omdat zulk soort problemen heel eenvoudig oplosbaar zijn. Lokale overheden kunnen in dat geheel een belangrijke rol spelen door het aanbieden van allerlei banen en baantjes. Als voorwaarden worden hierbij genoemd dat er een redelijke mate van autonomie aanwezig is en dat de banen serieus zijn in datgene wat ze te bieden hebben. Traditionele baantjes zoals die er zijn als oppasser in een speeltuin of in scholen, parken en musea zijn naar zijn mening over het algemeen niet erg bevredigend.

Uiterst belangrijk noemt hij dat er op lokaal niveau programma's ontwikkeld worden als voorbereiding op de pensionering, vooral voor degenen die in de toekomst gepensioneerd zullen worden. Tenslotte noemt hij als een belangrijke activiteit van ouderen het vrijwilligerswerk, met name ook omdat daar een stuk organisatie en coördinatie aan te pas komt. Hij vindt het daarbij erg belangrijk om op deze wijze ouderen en jongeren met elkaar in contact te brengen.

De inleiding van professor Beregi :

Ook mw. Beregi wijst op de sterke vergrijzing en in relatie daarmee stelt ze de vraag waaraan de vele vrije tijd van de vele mensen besteed kan worden en wat we vanuit bijvoorbeeld de overheid daaraan kunnen doen. Ze stelt dat de mentale activiteit, de geestelijke activiteit, van groot belang is ter voorkoming van veroudering. Belangrijk is ook het beroep dat men in het verleden heeft uitgeoefend is dat een monotoon beroep geweest, of is dat een beroep geweest waar veel creativiteit mee gepaard ging.

Aan de andere kant hebben studies ook uitgewezen dat het handhaven van de geestelijke vermogens een permanente training en een permanente educatie noodzakelijk maakt. Prikkeling om geestelijk actief te blijven mag na de pensionering niet verdwijnen. In Hongarije kunnen ouderen indien zij dat willen na de pensionering blijven werken. Eventueel kan dat op parttime basis. Verder worden er in Hongarije veel activiteiten voor ouderen georganiseerd. Activiteiten die te vergelijken zijn met wat in Nederland door het Gecoördineerd Ouderenwerk en de ouderen-organisaties wordt gedaan. Er is verder een reductie op het openbaar vervoer. Dit is waarschijnlijk vergelijkbaar met het systeem dat hier ten aanzien van de Pas 65 wordt gehanteerd. Men geeft reducties op vakantie-uitgaven/bestedingen. In 1983 is men gestart met de universiteit voor de derde levensfase. Er zijn in de drie steden waar thans een universiteit is vijfhonderd mensen die een cursus volgen (duur ongeveer twee jaar).

Ze wijst er ook nog op dat ouderen actief zijn in de dienstverlening. Er zijn vele zelfhulpgroepen. Opvallend is dat er in Hongarije ook erg veel ouderen op de kleinkinderen passen. Zoon en dochter werken namelijk vaak. Als zodanig hebben Hongaarse ouderen een belangrijke rol in de samenleving. Er wordt op gewezen dat de bevolkingspyramide in Hongarije zodanig is opgebouwd dat er veel ouderen zijn tegenover weinig jongeren.

De inleiding van professor Szwarc.

Mw. Szwarc houdt een medisch verhaal waar ik niet veel van genoteerd heb. Ze vermeldt in navolging van mw. Beregi nog dat er in Polen 12 universiteiten voor de derde leeftijd functioneren.

Discussie.

Na deze drie inleidingen en een korte pauze zal er discussie plaatsvinden in de zaal. In de zaal zijn circa dertig personen aanwezig. Met name veel Italianen, maar ook Engelsen, Noren, Zweden,

Denen en Nederlanders. Alleen uit die landen bestaat de delegatie uit één danwel twee personen.

Voor de Italianen bleek de universiteit voor de derde levensfase heel belangrijk te zijn. Uit steden waar in Italië zo'n universiteit gevestigd was, werd daarover een verhaal verteld (veel Italiaanse afgevaardigden waren uit die sfeer afkomstig). Ik herinner me dat we in Graz, op het vorige EURAG-congres, ook sterk over universiteiten voor de derde levensfase hadden gesproken. In Graz werd het belang daarvan onderstreept. Kennelijk is dat overal opgepakt : in Hongarije, in Polen en (naar nu bleek) in Italië. De verhalen hadden het karakter van een getuigenis : vol vuur en zeer veelomvattend. De vertalers konden het soms amper meer bijhouden. Ik werd een beetje wantrouwend toen op een gegeven moment naar aanleiding van een zeer lang verhaal van een oudere heer door hem een papier uitgereikt werd waarop een gebed voor ouderen stond afgedrukt. Ik begon me toen toch af te vragen welke voorstelling ik me eigenlijk moest maken bij zijn verhaal over de universiteiten in Italië. Gelukkig waren er ook verhalen die niet van een soortgelijke strekking waren.
Uit die verhalen over de universiteit voor de derde levensfase heb ik het volgende genoteerd.

Kennelijk is men er - zoals ik al veronderstelde - drie jaar geleden mee begonnen. De bedoeling is dat er 100 tot 150 universiteiten over geheel Italië worden opgericht. Men gaat er van uit dat ouderen normale mensen zijn en dat ook voor ouderen eigen universiteiten en cursussen gericht op de behoefte van deze bevolkingscategorie een noodzaak vormen. Er worden cursussen gegeven als Esperanto, sociale gerontolgie, cursussen over gezondheidszorg, antropologie, sociale ontwikkelingen, economie. Sommige cursussen duren twee jaar, andere drie tot vier jaar. Aangegeven werd dat nog zeer weinigen van het bestaan en de mogelijkheden van een universiteit voor de derde levensfase afweten.

Men vindt dat oud zijn en actief zijn bij elkaar horen en dat ouderen niet op een bank behoren te zitten anders dan op een bank in de universiteit. Er werden gelukkig ook de nodige nuanceringen aangebracht. Zo was er een mevrouw die opmerkte dat de vrije tijd toch wel lang duurde. Zij doelde hierbij op de leeftijdsgroep van 55 jaar en ouder. Zij hield een sterk pleidooi voor het verlenen van steun aan deze groep, zeker ook wat betreft de invulling van hun "vrije" tijd. Ouderen moeten er tegen worden beschermd dat zij het gevoel krijgen uitgerangeerd te zijn. Het gaat erom zinvolle activiteiten en zinvolle bezigheden te zoeken. Zij hield een sterk pleidooi voor voorbereiding op de pensionering. Een heer uit Triëst onderstreepte dit verhaal. Hij vond het erg belangrijk dat dat gebeurde, maar merkte op dat het wel door, of onder contrôle van de overheid zou moeten geschieden. Hij had minder plezierige ervaringen. En passant wees hij op de verhoging van gemeentelijke belastingen die voor veel bejaarden in Italië uiterst onwelkom zijn. Bedoelde heer meende dat er veel meer in de richting gedacht moest worden van vrijwilligerswerk door ouderen.

Het verbale Italiaanse geweld met betrekking tot het onderwerp universiteiten voor de derde levensfase liet een mevrouw uit Oslo niet geheel onberoerd. Zij vertelde uitgebreid over een soortgelijke universiteit in Oslo, waarbij zij en passant haar verwachtingen omtrent dit congres uitsprak. Zij meende dat het werk en het belang van de universiteiten voor de derde levensfase zeer sterk zouden moeten worden ondersteund en onderstreept. Zij hield ook een sterk betoog voor het luisteren naar bejaarden en voor het zaken doen samen met de bejaarden. Dat mondde op een gegeven moment via een korte discussie wel uit in een opmerking van haar :

> "Ik hoef van niemand die jonger is dan ik
> ook maar iets te accepteren of aan te nemen;
> ik kan dat allemaal zélf ! ".

Wat betreft haar universiteit meldt ze dat het allemaal prima loopt en dat de universiteit door alleen maar ouderen wordt bestuurd.

Er was een bijdrage van mevrouw dr. Hinsley uit Engeland. Zij merkte op dat er in Engeland geen universiteit van de derde levensfase is. Dat wekte enige verwondering bij de Italianen. In Engeland wordt echter veel gewerkt met de Open Universiteit, die ook voor ouderen toegankelijk is gemaakt. Ten aanzien van de pensionering merkt zij op dat de leeftijd na de pensionering mensen bevrediging moet geven voor hoofd, hand en hart.

Ook ik heb geprobeerd om het Italiaanse geweld enigszins te keren. Ik heb gesproken over een aantal andere zaken die met name in de inleiding van Trabuchi naar voren kwamen. Met name over de zelfhulp en hulp van familie en vrienden. Ik heb gewezen op het feit dat het uitstekende ideeën zijn; maar dat er niet voorbijgegaan kan worden aan het feit dat er schaduwkanten zijn. Het gevaar van nieuwe afhankelijkheid van familie en vrienden lijkt zeer reëel. Daaraan heb ik toegevoegd dat in Nederland dergelijke opmerkingen door ouderen zelf worden gemaakt. Zij vinden in feite dat ze recht hebben op dienstverlening door professionals, omdat zij niet afhankelijk willen zijn van de vrijwilligheid van anderen. Daarnaast willen ze zeker weten, dat als zij echt hulp nodig hebben, die er dan ook komt. Dat is niet altijd zeker als je van vrijwilligers en van vrienden en kennissen afhankelijk bent.

In het Italiaanse verhaal speelt met name de idee dat de familie voor de ouderen moet zorgen. Ik heb daarbij de kanttekening gemaakt dat we niet moeten vergeten dat de relaties binnen de familie niet altijd even goed zijn en dat er in de relaties tussen ouderen en hun kinderen - zeker wanneer het gaat om onafhankelijkheid - emotionele situaties een rol kunnen spelen. Situaties als deze kunnen schadelijk zijn voor ouderen en hun zelfstandige leefwijze. Verder heb ik er op gewezen dat we toch ook niet al teveel er vanuit moeten gaan dat "self-care" veel of alles op kan lossen. We moeten erop bedacht zijn dat het een aanvulling is op de toch noodzakelijke verzorging door instellingen. Het mag niet zo zijn dat men zegt als de zelfhulp het allemaal kan dan kan de professionele hulp wel verminderen. Er zal een goed evenwicht moeten zijn tussen zelfhulp en hulp door professionals.

Wat betreft de universiteit voor de derde levensfase heb ik me aangesloten bij mevrouw Hinsley uit Engeland. Ik heb erop gewezen dat er ook in Nederland geen universiteiten zijn voor de derde levensfase en dat ik niet van (plannen voor) voorstellen in die richting wist. Wel dat er ten aanzien van de open universiteit gestreefd wordt naar het zoveel mogelijk aanbieden van cursussen die voor ouderen interessant/van belang zijn. Ik heb er vervolgens op gewezen dat er in het gecoördineerd ouderenwerk, waarin ouderen-organisaties 1/3 van de bestuurszetels bezetten, ook vele activiteiten zijn die gelijken op universiteiten voor de derde levensfase. Deze wijze van werken leidt ertoe dat erg veel ouderen bereikt worden. De spreiding van het aanbod van dat soort activiteiten over Nederland betekent dat 80 % van de ouderen kan deelnemen. Uit onze cijfers blijkt dat zeker 10 tot 20 % van alle ouderen daar ook gebruik van maken. Ik heb dus gezegd dat ik in de nu gepresenteerde universiteit voor de derde levensfase toch een beetje de spreiding en de algemeenheid mis. Onder algemeenheid bedoel ik dan de toegankelijkheid voor alle ouderen. Ik had het idee dat de universiteit slechts voor een beperkt aantal van de ouderen toegankelijk was. Uit een korte reactie van mw. Hinsley uit Engeland bleek dat zij mijn betoog kon onderstrepen.

Uit de opmerkingen die in de loop van de discussie met name van Italiaanse zijde gemaakt werden, bleek dat mijn betoog als een aanval op "hun" universiteit voor de derde levensfase beschouwd werd. Overigens werd voorbijgegaan aan de inbreng die ik trachtte te geven rond vraagstukken als zelfhulp, mantelzorg. Daar ging men totaal niet op in. Het enige wat was opgepikt, waren mijn opmerkingen in relatie tot de universiteit voor de derde levensfase.

Tenslotte werd aandacht gevraagd voor de minder actieve ouderen. Een Duitse mevrouw merkte op dat we de nadruk hadden gelegd op ouderen die nog actief zijn en die veel kunnen. Maar aan de ouderen die nog maar heel weinig kunnen, hebben we weinig aandacht besteed. Dit zijn ouderen die niet alleen afhankelijk zijn van bezoek, maar ze zijn vrijwel geheel afhankelijk van iedereen. Zij vond dat daar veel meer aandacht aan moest worden besteed. Mw. Hinsley uit Engeland sloot daarbij aan en ook ik heb kenbaar gemaakt het daarmede eens te zijn. Mevrouw Hinsley vond dat er uiteraard aandacht aan mentaal valide ouderen besteed moest worden. Er zal echter nog veel meer aandacht moeten worden besteed aan ouderen die met name mentaal niet meer meekunnen. Zij verwees naar de in Engeland voorliggende programma's, bijvoorbeeld de " reality-orientation programs". Dat zijn programma's voor mensen die tijdelijk uit hun vertrouwde omgeving weggeweest zijn. Programma's, die erop gericht zijn de mensen weer langzaam te oriënteren op het zelfstandig wonen en leven in buurt en wijk. Stap voor stap wordt geprobeerd de losweking uit het instituut tot stand te brengen en wordt mensen geleerd het aan te durven weer zelfstandig te wonen, eventueel met behulp van vormen van zorg die in het programma worden meegenomen. Dit waren naar mijn eerste oordeel programma's die heel belangrijk kunnen zijn en navolging verdienen.

WERKGROEP 7 : WAAR EN HOE WILLEN WE WONEN.
Voor het verslag tekent Greet Pels.

Deze werkgroep werd voorgezeten door de heer J. Theissler, een van de vicepresidenten van de Eurag.

Het paper van Theissler.

Dit stuk was opgenomen in de Eurag News letter.
Allereerst gaat Theissler in op een aantal suggesties van de Eurag aan de United Nations World Assemblee on Aging in Wenen in 1982.
Daarin wordt o.a. gezegd dat ernstiger pogingen moeten worden ondernomen om de huisvestingssituatie van ouderen te verbeteren, en dat de kwaliteit van de verzorgings- en verpleeghuizen voor ouderen verbeterd moet worden.

Theissler stelt vervolgens het volgende. Het doel van een beleid op het gebied van wonen voor ouderen moet zijn het bereiken van het moment dat ouderen wonen in woningen van hun eigen keus. En dan zo lang mogelijk zelfstandig en op eigen kracht, als volwaardige leden van de maatschappij. Daarin ligt het startpunt voor een goed woonbeleid voor ouderen.
Daarop doorgaande betekent, dat de woonsituatie van ouderen zodanig moet zijn dat ouderen erdoor gestimuleerd worden hun eigen huishouding zolang mogelijk te blijven voeren.
Dit betekent dat er enerzijds passende of aangepaste huisvesting moet zijn, passend aan de leeftijd en mogelijkheden van de bewoner en anderzijds dat er speciale huisvesting moet zijn voor oudere burgers. Deze huisvesting moet natuurlijk geen ghetto-achtig karakter hebben. Hulp moet beschikbaar zijn wanneer daarom gevraagd wordt, en dan ook in de mate die noodzakelijk is. Vooral dat laatste betekent vaak dat opname in een verpleeghuis kan worden uitgesteld.Naast deze bekende woonvormen moeten er ook andere vormen mogelijk zijn. Bijvoorbeeld allerlei vormen met voor een deel gezamenlijke huisvesting of gezamenlijke verzorging : een aantal woningen in een cluster, uitgerust met een alarmsysteem, een gezamenlijke ruimte, hulp in de nabijheid, zoals een wijkpost van de wijkverpleging etc. Maar ook uitgestrekte bouw over een gehele wijk, vaak gekombineerd met mogelijkheden voor dag- en nachtopvang.
Natuurlijk zal de huur voor dergelijke woningen in overeenstemming moeten zijn met de kosten, maar de overheid moet het mogelijk maken dat elke gepensioneerde in een dergelijk huis kan wonen. Bij de verhuur moet men ook letten op het zorgen voor een zodanige mengeling van bewoners dat men elkaar waar nodig kan bijstaan.
Hij stelt dat uit de ervaringen die beschikbaar zijn blijkt dat ouderen minder vaak naar verzorgingshuizen verhuizen. Hij ziet dan ook een ontwikkeling waarin de huidige vorm van verzorgingshuizen een soort tijdsfenomeen is, dat vroeger of later geschiedenis zal worden. Hun werkwijze past namelijk niet meer als antwoord op de woonwensen van de huidige ouderen.
Hij ziet meer in die bovengenoemde woongemeenschappen waarbij de mensen die extra veel hulp behoeven in kleine verzorgingseenheden van die gemeenschappen worden opgenomen zodat ze hun kontakten niet verliezen. Kontakten met gezonde zelfstandige ouderen die hen zomogelijk stimuleren zelf toch zo veel mogelijk te blijven doen.

Hij ziet wel wat problemen bij het inpassen van verzorgingshuizen voor demente ouderen binnen deze woongemeenschappen. Hij ziet een groot tekort aan verzorgingsplaatsen voor deze mensen en zou er geen probleem mee hebben als een aantal van de huidige verzorgingshuizen langzaamaan zouden veranderen in dergelijke verzorgingshuizen voor demente mensen. Zo ziet hij uit het voorgaande een beeld ontstaan waarvoor het woongemeenschapsidee als basis geldt, maar waar een skala van mogelijkheden bestaat zodat bijzondere aktiviteiten en nieuwe afdelingen kunnen ontstaan wanneer daar behoefte aan is.
Hij hoopt dat de politiek zal begrijpen dat meer dan tot nu toe mogelijkheden moeten worden geschapen waardoor de oudere generatie de kans krijgt uit een aanzienlijk groter skala dan tot nog toe te kiezen : voor een individueel huishouden of voor een huishouden samen met anderen, voor een woonomgeving met jongeren en ouderen of juist voor een omgeving met alleen ouderen.

Deelnemers en wijze van werken.

In het presidium waren naast de heer Theissler aanwezig uit Nederland professor Van Zonneveld en de heer Witte (secretaris van de werkgroep). Afwezig was dr. Reban uit Tsjechoslowakije.

In de werkgroep zaten deelnemers uit diverse landen. De discussies waren levendig in Engels-Duits-Italiaans-Frans. In deze groep zat een behoorlijk aantal Nederlanders.

Allereerst zouden we bekijken of we het met elkaar eens konden worden over de definities rond verzorgingshuizen, verpleeghuizen, beschut wonen. Dan zouden we luisteren naar het voorlezen van drie papers. Daarna zouden we een diskussie voeren en samen vastleggen wat er gerapporteerd zou moeten worden.

Definities.

Eerst hebben we een aantal definities met elkaar besproken. Dit leverde een aantal problemen op omdat een aantal begrippen toch niet overeenkomstig zijn in de diverse landen. Een verpleeghuis zou een nursinghome zijn als je het vanuit Nederlandse begrippen bekijkt, maar vanuit Engelse begrippen is een nursinghome een huis waar je huishoudhulp krijgt en niet alleen maar verpleging. Een geriatric hospital is veel meer een medische faciliteit voor oudere patiënten. We zijn er met elkaar uitgekomen, zodat in de werkgroep duidelijk was waar we over spraken.

Voorlezing van de inleiding van Dr. Reban.

Dr. Reban had een verhaal geschreven over de wijze waarop in Tsjechoslowakije wordt omgegaan met ouderen. De pensioenleeftijd variëert. De mannen kunnen vanaf 60 jaar en de vrouwen vanaf 53 jaar tot 70 jaar gepensioneerd worden, afhankelijk van het aantal banen dat er is. Veel mensen blijven werken, wat weer samenhangt met het pensioen, dat hoger wordt na elk jaar werken.
Men kent nogal wat soorten hulpverlening. Er is de mogelijkheid om overdag hulp te krijgen voor diegenen die geen familie hebben. Anders wordt verwacht dat de familie inspringt, behalve wanneer de familie werk heeft. Boven een bepaalde leeftijd is er vrij openbaar vervoer.

Het was een lezing, die niet zo gemakkelijk te volgens was. Alles zou volgens de beschrijving erg goed zijn in Tsjechoslowakije.

Inleiding van professor Van Zonneveld.

Hierna kwam de heer Van Zonneveld aan het woord. Hij is professor Sociale Gerontologie aan de Landbouwhogeschool te Wageningen.
Hij hield een verhaal vanuit het algemene uitgangspunt, dat voor ouderen wonen een heel belangrijk deel is van de voorwaarden om goed te kunnen leven. Een groot deel van zijn verhaal was nogal bekend, hij werkte met gegevens uit 1952 en bij het luisteren daarnaar, vroegen een aantal van de toehoorders zich af, wat zij daar op dat moment mee moesten. Van Zonneveld vertelde, dat met betrekking tot de woonwensen van ouderen door onderzoek is gebleken, dat zij - kort samengevat - een vijftal wensen hebben:

1. Zo lang mogelijk onafhankelijk thuis wonen en niet in een verzorgingstehuis.
2. Zo lang mogelijk hulp krijgen in hun eigen woonomgeving, ook bij ziekte en achteruitgang.
3. Onafhankelijk blijven van informele hulp en relaties, maar geholpen worden door professionals.
4. Hun eigen identiteit zowel in materiële als in immateriële zin behouden. Niet verhuizen, geen zaken inleveren.
5. Een bepaalde band houden met de gemeenschap en zeker ook met jongere mensen.

Geen opzienbarende zaken, ze waren dan ook al 1954 geformuleerd. Ook is er meer onderzoek genoemd. De konklusie van een deel van de bijdrage van het heer Van Zonneveld was, dat we zeker nog niet genoeg weten van de aktuele en werkelijke wensen en mogelijkheden van de ouderen zelf en van de gemeenschap die straks ouder wordt. Maar het is noodzakelijk, om ondanks de behoefte aan meer wetenschap en meer kennis, niet stil te blijven staanen te wachten tot we denken echt alles te weten.
Over de relatie tussen gezondheid en wonen zegt hij ook nog, dat uit een rapport in 1984 is gebleken, dat mensen zeker wanneer hun problemen meer gekompliceerd en ernstiger zijn, liever geholpen willen worden door professionele hulpverleners dan dat ze afhankelijk moeten zijn van familie, kennissen en een soort charitas. In tegenstelling tot de heer Theissler in zijn paper, zegt hij dat juist door het meer verouderen van de huidige bevolking en het toenemen van de verbeteringen op het gebied van medische zorg, het toch noodzakelijk zal zijn dat meer mensen een goede plaats krijgen in verzorgings- en verpleeghuizen. Mogelijk zullen er meer experimenten komen, waarin de verzorgings- en verpleeghuizen over de grenzen van hun eigen muren heen kijken.

Deense ouderen en hun opvattingen.

Het derde paper was van een groep oudere Denen, die zich een jaar lang hebben gebogen over de vraag hoe ze zouden willen wonen. Hun stuk werd door een van hen voorgelezen.

Het hield zeven punten in:

1. De omgeving. Bij renovatie moeten ook bejaardenwoningen worden gecreëerd. Er moet wel hulp en zorg in de omgeving beschikbaar zijn voor ouderen.

2. Het skala van gebouwen en type woningen. Hier heeft de groep gekonstateerd, dat ouderen niet in een omgeving geplaatst moeten worden, die hen een etiket van bijzonderheid geeft. Ouderen moeten niet het gevoel hebben in een dierentuin te wonen waar iedereen, vanwege de bijzondere bebouwing, alsmaar komt kijken. Men moet daar met plezier kunnen wonen en de soorten woningen moeten aangepast zijn aan de omgeving waarin ze geplaatst worden.
3. Het ontwerp binnenshuis. Dit moet niet alleen tegemoet komen aan de wensen van de bewoner die er op dat moment in komt wonen, maar moet ook een latere invulling of verandering mogelijk maken voor iedere nieuwe bewoner. Het moet ook niet zo zijn, dat een huis waarin gehandicapten kunnen wonen, een zodanige indruk geeft, dat als er toevallig eenniet-gehandicapte woont, men het idee heeft dat de rolstoel om de hoek staat.
4. Integratie van verschillende leeftijdsgroepen. Het zou niet goedzijn als ouderen zo dicht bij elkaar wonen dat ze alleen kontakt hebben met andere ouderen. Wanneer iemand gepensioneerd wordt, betekent dat niet automatisch dat hij totaal niets meer kan, of seniel begint te worden. Het is heel verstandig als generaties gemengd wonen. Dat heeft een goed effekt op iedereen.
5. De ekonomie en de huurkontrakten of koopkontrakten. Als mensen op zo'n grote schaal zouden moeten verhuizen als bij ouderen gebeurt, dan is het van groot belang, dat ze tot het uiterste hun eigen onafhankelijkheid behouden. Dat betekent dat de inkomsten van ouderen zodanig zouden moeten zijn, dat ze de mogelijkheid hebben om te verhuizen naar huizen, waar ze hulp kunnen krijgen, die ze nodig hebben en niet dat direkt de sociale dienst zich met hen moet bemoeien met aanvullende bijstand of redukties vanwege hun pensionering.
6. Gepensioneerden moeten in aanmerking kunnen komen voor alle door de wet beschikbaar gestelde hulp. Gedacht wordt dat eventueel het gebrek aan sociale kontakten een rol speelt bij de vraag naar hulp. Men denkt dat, wanneer er qua leeftijd gemengd gewoond wordt, er ook een wederzijds hulpbetoon kan zijn, waarbij ouderen een rol hebben die voor hun geestelijke gezondheid van groot belang is.
7. Verhuizen. Wanneer is de tijd daar om te verhuizen naar een huis dat geschikt is. Wanneer is de tijd rijp om daarover te gaan denken. Wanneer je een plaats kunt vinden, die je wilt en die je kunt betalen, dan is het een goed idee om daar naar toe te gaan zo jong mogelijk.
   Je hebt dan nog de mogelijkheden om je aan te passen aan de omgeving en kontakten te leggen met die omgeving. Hoe ouder je bent des te moeilijker is dat namenlijk.

Discussie.

De diskussie begon met een aantal Italianen over de geringe beschikbaarheid van betaalbare woningen voor ouderen in Rome. Bevestigd werd dat er onvoldoende financiële steun is van de regering voor sociale woningverhuur. Men vertelde dat er woningen genoeg leeg staan, maar dat de prijzen daarvan zo hoog zijn, dat ouderen die niet kunnen opbrengen. Daardoor zijn veel ouderen in Rome in feite dakloos.

Uit een aantal vragen en opmerkingen, die naar aanleiding van de lezingen bij mij waren boven gekomen, bleven er een aantal belangrijke over, die ik dan ook aan het panel heb voorgelegd : waarom praat iedereen altijd over hernieuwde integratie van ouderen en waarom wordt er zo weinig nagedacht

over het voorkomen van desintegratie van ouderen. Waarom staan we steeds toe, dat ouderen in een isolement raken en denken we er te weinig over na, hoe we dat isolement niet alleen kunnen doorbreken maar zelfs kunnen voorkomen.

Hierop werd door de heer Witte gezegd, dat hij vond dat dat in een andere groep thuishoorde, met name de groep waar gepraat werd over aktiviteiten. Prof. Zonneveld echter kwam er later op terug en vond het eigenlijk een heel belangrijk punt. In een van de aanbevelingen over wonen is het punt dan ook terug te vinden. Daarin wordt aangegeven dat de voorbereiding op oud zijn in feite al bij de jeugd begint en dat ook het wonen en de wijze waarop gebouwd wordt, duidelijk invloed heeft op het al of niet gedesoriënteerd, gedesintegreerd, geïsoleerd raken.

De rest van deze eerste bijeenkomst is opgegaan aan een diskussie, waarbij bleek hoe moeilijk het is om in de diverse talen een lijn te vinden. Met name de Italianen, die kennelijk het Engels en Frans niet konden volgen, hadden nogal de neiging om wat getuigend over hun eigen werkzaamheden te vertellen.

Tijdens de tweede bijeenkomst van de werkgroep werd een concept van deaanbevelingen van onze werkgroep uitgedeeld. Daarover is enige tijd gediskusssieerd en er zijn een aantal zaken veranderd. Er zijn wat algemene aanbevelingen gedaan, er is een aanbeveling gedaan om het wonen als een eerste voorwaarde te zien, er is een voorstel gedaan over hulp die overal verkrijgbaar zou moeten zijn en over de zelfbeschikking van mensen, wonend zowel in privé woningen met hulp, als in instellingen.

Ook is voorgesteld om bij een volgend Eurag-kongres van te voren te komen met een boekje waarin definities in de diverse talen en zoveel mogelijk op elkaar afgestemd, voorkomen. Iedereen weet dan van te voren wat bedoeld wordt met welke term. Een voorbeeld. Wanneer men in Denemarken praat over flats voor ouderen, dan bedoelt men hooguit woningen van twee bouwlagen. Als in Nederland over flats wordt gesproken bedoelt men hoogbouw.

Aardig tijdens deze dagen was het informele kontakt met degenen die in de werkgroep zaten. Het vreemde was dat af en toe de konklusies, die mensen voor hun eigen leven verbonden aan de zaken die ze in de werkgroep inbrachten, niet overeenstemden. Zo was de man die het paper uit Denemarken had voorgelezen, bepaald niet van plan om samen met zijn vrouw en vele anderen te gaan wonen in een soort woongroep voor ouderen of in speciale aangelegde woningen voor ouderen, met mogelijkheden voor maaltijden thuis en dat soort zaken. Nee, hij had zich na zijn pensionering - overigens kort geleden - fijn samen met zijn vrouw op het platteland teruggetrokken in een klein huisje met een grote tuin en helemaal niet in de stad, waar hij had gewoond.

Konkluderend denk ik, dat in de verschillende landen zeer verschillend gedacht wordt over wonen en de problematiek, die dat al of niet met zich brengt. Men is het erover eens, dat een oudere de keus gelaten moet worden, waar hij wil wonen, maar de wijze waarop dat in praktijk wordt gebracht is hier en daar verschillend en erg bedroevend.

Nederland maakt op het aantal landen dat vertegenwoordigd was, een zeer goede indruk. Maar als je de tekeningen, dia's, foto's, verhalen en boeken, die o.a. uit Scandinavische landen bekend zijn in aanmerking neemt, zijn we toch niet de grootste voorloper op dit gebied.

Tijdens een van de dagen ben ik door radio Hamburg om een interview gevraagd. Dit in plaats van de heer Witte, die de omroep naar mij had verwezen, omdat hij met name over de vraag van radio Hamburg wat ouderen zelf deden aan wonen, eigenlijk niet zoveel kon vertellen. In het interview heb ik aangeven dat ik daar zat voor de ouderen uit Zuid Holland.
Mede gestimuleerd door de provincie Zuid Holland en vanuit Cosbo Zuid Holland, wordt door ouderen al heel veel aandacht besteed aan de vraag, waar zij willen wonen en welke voorwaarden zij daaraan stellen. Het blijkt in veel andere landen nauwelijks het geval te zijn, dat echt aan ouderen wordt gevraagd, wat ze zelf willen. Uit een aantal inleidingen blijkt overigens, dat het ook niet alleen aan ouderen zou moeten worden gevraagd, maar dat ook wel degelijk de mening van jongeren moet worden gehoord, omdat je niet alleen huizen bouwt voor de huidige generatie ouderen maar ook voor de toekomstige generatie ouderen.

Een aantal vragen n.a.v. de papers zijn naar mijn idee toch onbeantwoord gebleven in de diskussie.
Bij mij kwamen vragen boven als :
- Hoe groot is het ghettogevoel in flats en woongebouwen waar men woont vanaf een jaar of 50 tot ca 100 jaar.
- Waar is het werkelijke nadenken over het ontbreken van voldoende jonge gezinnen, om zo gemengd als men wil te kunnen wonen.
- Een ander belangrijk punt waarvan ik denk dat het toch ook voor Nederland een vraag moet zijn, is het volgende. Waarom zouden ouderen elkaar helpen op het moment dat ze ouder zijn, als ze dat niet of nauwelijks hebben geleerd toen ze jonger waren. Dit geldt misschien niet voor de vorige generatie ouderen, maar zeker wel voor de toekomstige generatie ouderen, die veel individualistischer zijn opgevoed.
- Waarom zou men mogen verwachten, dat alleen omdat men 65 geworden is, hulp aan elkaar zal worden gegeven.
- Wat maakt afhankelijkheid bij ouderen zo uitdagend, dat ze elkaar hulp zouden moeten geven.

Zo jong mogelijk overstappen naar een nieuwe situatie maakt het wennen gemakkelijker, maar geeft natuurlijk aan de andere kant een vooruitzicht om alsmaar in dezelfde omgeving met dezelfde mensen te wonen, hetgeen ook een zeer saai, weinig stimulerend vooruitzicht kan zijn.

DONDERDAG : PLENAIRE ZITTING TER AFSLUITING VAN HET ELFDE INTERNATIONALE EURAG-CONGRES.

DE RESULTATEN.

De resultaten van dit kongres, zoals ze zijn verwoord in de diverse werkgroepen, worden tijdens deze zitting door de heren Haag en Tout verwoord.
- Allereerst de heer Haag over sektie 1 : psycho-sociale aspekten, de resultaten van de werkgroepen 1-4.
- Vervolgens de heer Tout over sektie 2 : technische en praktische akpekten, de resultaten van de werkgroepen 5-8

SAMENVATTING VAN DE REDE VAN DE HEER GERHARD HAAG (WEST DUITSLAND).

Wie vanmorgen gekomen is met het idee dat hij vanuit de rapportage van de diverse werkgroepen concrete aanwijzingen zou ontvangen om de verschillende noodtoestanden op te lossen zal zeker teleurgesteld worden.
Het belangrijkste van een dergelijk internationaal kongres is de uitwisseling van ervaringen, het over de schutting heenkijken. De een voelt zich daarbij bevestigd in z'n eigen doen, de ander ervaart hoe hij zijn problemen ook anders aan kan pakken en op kan lossen. Voor weer anderen is het misschien al een hele troost om tijdens de diskussies ervaren te hebben dat ze met hun zorgen niet alleen staan en dat collegae in andere landen met dezelfde soort problemen worstelen en net als zij zoeken naar oplossingen.

De diskussies, de analyses van diverse situaties, de praktijkmededelingen in de werkgroepen, hebben heel duidelijk gemaakt welke grote kloof er nog bestaat tussen het tijdens het wereldkongres te Wenen opgestelde aktieprogram en de werkelijkheid van het werk in de diverse Eurag-landen.
Duidelijk is geworden hoe groot het beroep is dat we nog op partijen, regeringen en sociale instellingen moeten doen om de gewenste goede kwaliteit van leven voor onze oudere medeburgers te bereiken, maar ook welke grote inspanningen er in onze eigen Verenigingen en Verbonden nog nodig zijn ter verbetering van de kwaliteit van het bestaan van oudere mensen. De uitkomsten van de diskussies in iedere werkgroep geven stof voor een heel referaat en ik verkeer nu in het lastige parket om van de uitkomsten van vier werkgroepen een kort samenvattend verhaal te moeten maken.

Allereerst wil ik erop wijzen dat de levenssituatie en het toekomstperspektief van oudere mensen niet alleen door specifieke maatregelen van ouderenbeleid in engere zin, maar juist ook door de samenhang van vele politieke besluiten bepaald worden.
Als voorbeeld daarvan wil ik de maatregelen rond de vredespolitiek, de materiële zekerheid en de gezondheidszorg, of bijvoorbeeld rond de natuurbescherming noemen.
Dat zijn allemaal politieke beslissingen, die ook het leven van oudere mensen ingrijpend raken. Er is opgemerkt, dat niet alleen door

demografische verandering maar juist ook door de sociale, ekonomische en technologische veranderingen met al hun gevolgen voor de oudere generatie,men in de laatste jaren gevoeliger geworden is voor vraagstukken die met het ouder worden samenhangen. Er zijn nieuwe werkgroepen ontstaan. Voorop staat thans niet meer het verzorgende aspekt van het werk, maar het oog hebben voor de eigen verantwoordelijkheid van ieder individu.

Een gezondere levenswijze en betere arbeidsvoorwaarden hebben geleid tot een hogere levensverwachting en daardoor alleen al is het aantal oude en zeer oude mensen sterk toegenomen. Daarnaast moeten we door een verkorting van de tijd dat men beroepsmatig werk heeft - en dus een eerder bereiken van de pensioengrens - rekening houden met een steeds groeiend aantal jongere ouderen. Over de kwaliteit van het bestaan van deze steeds groter wordende groep, kan pas gepraat worden als voldaan is aan een aantal existentiële noden wat betreft de materiële zorg, meer passende huisvesting en het verzekerd zijn van de nodige medische verzorging. De realisering daarvan hangt voor een groot deel af van de solidariteit van de werkende bevolking met de ouderen.
Het Eurag-Congres moet dan ook volgens de werkgroep deelnemers een beroep doen op de na ons komende generatie om deze basisnoden te erkennen en te zorgen voor de verwezenlijking.

Wel maakten de diskussies ook duidelijk dat door de ekonomische krisis de financiering van de welvaartsstaat haar grenzen heeft bereikt en dat in een aantal landen een herorientatie op de sociale zekerheid plaatsvindt. Daarbij wordt in sterkere mate weer een beroep gedaan op het partikulier initiatief en op bezig zijn op vrijwillige basis. Opnieuw wordt daarmee het sociale beleid voor de opgave gesteld om te beproeven in hoeverre familiehulp, burenhulp, initiatieven van welzijnsinstellingen, de gemeenten en de staat samen in staat zijn de voor ons liggende problemen op te lossen.

Ik wil daarbij in deze kontext ingaan op de mate waarin de familie nog belast kan worden. De familie biedt ook tegenwoordig - ondanks andere geluiden - nog veel hulp aan behoeftige familieleden. Het is zeer onjuist te stellen dat de familie te kort schiet tegenover de oudere generatie. Men moet echter wel bedenken dat het aantal volledige gezinnen afneemt en het aantal verzorgingsbehoeftige ouderen sterk toeneemt. Het is dus niet reëel nog meer hulp van de familie te verwachten. Wanneer er niet gestreefd wordt naar hele grote families en er toch een groter beroep gedaan wordt op familiehulp, en het daarbij vooral de verzorgingsbehoefte van de oude mensen betreft, gaat het de Staat - als we heel eerlijk zijn - vooral om het besparen op de kosten die opname in een verzorgings- of verpleeghuis met zich meebrengt.

Meer dan 80% van de verzorgingsbehoeftige oude mensen wordt tegenwoordig door familie, meestal door vrouwen, verzorgd en verpleegd. Deze positie wordt door de maatschappij ondergewaardeerd. Vanuit de werkgroepen wordt gepleit om deze mantelzorg ondersteuning te bieden op het gebied van voorlichting en praktische en technische hulpmiddelen, alsmede bij het bieden van passende huisvesting. In de eerste plaats echter wordt nog dringender dan bij vorige Eurag-kongressen de eis op tafel gelegd dat eindelijk in alle landen de sociale zekerheid zo wordt opgebouwd dat verzorgingsbehoeftige ouderen van verzorging en verpleging verzekerd zijn op een manier die niet diskriminerend is, dus de oudere niet totaal afhankelijk maakt.

Levensvreugde, zo werd vastgesteld, is ook bij ouderen niet alleen van het materiële peil of de individuele gezondheidstoestand afhankelijk, maar net zo goed van bezigheden en doelen die vreugde verschaffen en waardoor niet een gevoel van overbodigheid, verveling of zinloosheid van het leven zal kunnen ontstaan. Meer dan ooit komt het er op aan de fase na het beroepsleven met LEVEN te vullen. Wij ouderen willen het begrip HOOP in het leven niet door het begrip HERINNERING laten vervangen. Zo gezien is ook oud worden een avontuur.
Nu kunnen we zonder gericht te zijn op betere prestaties dan een ander, en zonder dwang van de vroegere beroeps- of werkomgeving ons richten op het vinden van de kwaliteit van ons bestaan.
Niemand krijgt dit leven geschonken en niet alleen de politiek heeft er invloed op. Iedereen moet z'n eigen bijdrage eraan leveren. Maar de gemeenschap heeft de verplichting de randvoorwaarden te scheppen waarbinnen ook oudere mensen hun persoonlijkheid en hun kundigheden kunnen ontplooien. Vele mogelijkheden daartoe kunnen overigens gevonden worden in het op zich nemen van taken binnen verenigingen, bonden en politieke partijen.

Maar dit alles betekent ook dat ouderen bereid moeten blijven van oude wegen af te stappen en nieuwe in te slaan. Telkens zal men zich moeten heroriënteren en aanpassen aan nieuwe situaties. Belangrijk zijn in dit verband kursussen ter voorbereiding op de pensionering, akademies voor de derde leeftijd, alsmede andere vormen van informatieverschaffing over al die vrågen die zich voordoen bij het ouder worden.
Natuurlijk moeten daarbij methoden gebruikt worden, die de groep die niet aan voortgezette scholing gewend is ook aanspreekt.
Het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd mag dus noch door ons zelf, noch door de maatschappij gezien worden als de beëindiging van een periode van produktieve aktiviteit en het dragen van verantwoordelijkheid. Het vastprikken op de rol van terugtrekking leidt tot een verlies aan identiteit. Van iedereen wordt verwacht het oud worden niet als noodlot te aanvaarden, maar om met eigen initiatieven het leven van alledag gestalte te geven. Desalniettemin is het tekenend voor deze tijd dat ouderen geen taak wordt toebedacht. Nog steeds wordt de maatschappelijke waarde van iemand afgemeten aan z'n beroepsmatige werk. Slechts heel langzaam lijkt daar verandering in te komen. In de werkgroepen was men er toch van overtuigd, dat er een generatie jonge ouderen aankomt, die er in zal slagen hun leven op positieve wijze en heel vanzelfsprekend zelf vorm te blijven geven, zoals het ook bij jongere leeftijdsgroepen heel vanzelfsprekend is.

In de werkgroepen is in dit verband ook steeds gewezen op de diverse mogelijkheden om als vrijwilliger werkzaam te zijn of op de wijze waarop "zelfhulp" gestalte kan krijgen. Eigenlijk zou het in een menselijke samenleving vanzelfsprekend moeten zijn dat iedereen voor elkaar opkomt. De Staat kan en moet niet alomtegenwoordig zijn. Maar het blijkt toch dat een simpel appèl aan de medemenselijkheid en de bereidheid tot hulp niet voldoende is om mensen tot daden te brengen. We moeten er derhalve mee bezig zijn om het kennelijk bestaande tekort aan informatie over al die mogelijkheden op te heffen en duidelijk maken dat het hulp verlenen aan de ander doorgaans een verrijking betekent van het leven van alledag. Helpen is niet alleen voor de geholpene, maar ook voor de helper van belang.

Niet alleen financieel maar ook inhoudelijk moeten we ons beraden over het huidige systeem van sociale zekerheid. Vrijwilligerswerk en zelfhulp moeten beroepshulpverlening en meer traditionele verzorgingswijzen niet vervangen, maar wel goed op elkaar afgestemd worden.

Was vroeger de oudere generatie nauwelijks opstandig, werd er weinig gedemonstreerd en bracht ze begrip op voor vele politieke beslissingen, in de werkgroepen is duidelijk geworden, dat de oudere generatie intussen wezenlijk zelfbewuster is geworden en hier en daar ook zelf voor haar belangen vecht.
Hierbij is het ook plezierig te kunnen melden dat de media steeds vaker bereid zijn zich te bemoeien met vragen rond het ouder worden, of te dienen als ontmoetingsplaats voor diskussies tussen ouderen en politici.

In grote getale werd ingestemd met het nastreven van zoveel mogelijk inspraak door de ouderen bij alle vragen van politiek en sociaal belang. Inspreken, meedenken en meebeslissen wordt een niet weg te denken doel, speciaal wanneer het gaat om vraagstukken, die de oudere generatie direkt raken.

Er is gewezen op het succesvolle werk van seniorenraden op landelijk, provinciaal en gemeentelijk nivo. Er wordt bij partijen, gemeenten, vakbonden en andere verbonden aangedrongen op het versterken van een dergelijke struktuur waarin een eerlijke kans op inspraak en samenwerking geboden wordt. Want het is van groot belang, dat duidelijk wordt dat een steeds groeiend aantal ouderen niet gewoon meer alles zo maar neemt wat anderen over hen, hun kansen en levensmogelijkheden beslissen.

In de werkgroepen werd ook gewezen op de samenhang van het vorige punt met de inspraak en medezeggenschap van tehuisbewoners.

In werkgroep 3 is onder andere gesproken over de traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen en de gevolgen daarvan voor de derde en vierde leeftijd. De werkgroep richtte een dringend appèl tot de volgende generatie om in hun eigen belang oude normen over boord te werpen en iedere man en vrouw vrij te laten kiezen welke rol ze in onderling overleg op zich willen nemen. Dat kan echter alleen maar wanneer de maatschappij bereid is de ongelijke behandeling van mannen en vrouwen in opleidingen, in beroepen, t.o.v. loon en salaris, t.o.v. gezondheidsvoorzieningen en vele andere zaken, op te geven. Pas dan zullen komende generaties met een beter begrip voor elkaar en hun rol oud worden.

Als andere voorbereiding op het ouder worden werd in een andere werkgroep gewezen op de noodzaak om te zorgen voor vrienden en bekenden, die ook na de pensionering van blijvende betekenis zijn. We moeten bedenken dat we als ouderen tijd hebben voor mensen, tijd hebben om mensen te bezoeken. We moeten die tijd gebruiken en overleggen hoe mensen die tijd hebben en mensen die bezoek nodig hebben tot elkaar gebracht worden.

Eenzaamheid ligt echter zelfs binnen de tehuizen op de loer en moet ook daar herkend worden. Via een goed samenspel van professionele krachten en vrijwillige hulpverlening, een doordrongen zijn van het belang van een goed klimaat in het tehuis en een goede scholing van het personeel, denkt men daaraan tegemoet te kunnen komen.
Integratie in de omgeving blijft het hele leven - eigenlijk tot aan het stervensuur toe - van groot belang.

De vraag heeft op tafel gelegen welke verwachtingen verschillende leeftijdsgroepen van elkaar hebben. We weten dat zowel jongeren als ouderen dikwijls niet tevreden zijn met het leven dat ze leiden. Jongeren denken dat de wereld bij hen begint, ouderen geloven dat met hen de wereld ophoudt. Het blijft dus van belang dat mensen uit alle leeftijdsgroepen met elkaar praten, anders ontstaan er konflikten. We moeten als oudere geen vreemdeling worden in de moderne tijd omdat we vasthouden aan oude waarden en normen. De dialoog tussen leeftijdsgroepen kan niet bestaan vanuit een houding dat men als oudere alles beter weet. Neen, openheid is nodig.
Niet alleen samen praten, maar ook samen doen is van belang. Dan pas ontstaat een situatie van meedenken, meezorgen voor elkaar. Zie er dus niet van af met jongeren in diskussie te gaan en verbindt daaraan geen machtstrijd, want pas dan blijkt het vaak mis te gaan in de verhouding tussen oud en jong ten gunste van de jongeren.
Autoriteitskwesties moeten uit de weg geruimd kunnen worden, wederzijdse achting moet ervoor in de plaats komen.

Uit de diskussies bleek ook dat oud worden op zich geen verdienste is. Alleen de uitstraling die men tot op late leeftijd heeft kan als eigen verdienste gelden. We hebben altijd veel aan anderen te danken en moeten ons dus ook steeds afvragen of anderen ook aan ons wat hebben.

Dag Hammerskjöld, de vroegere secretaris-generaal van de V.N. zei eens: "Maatstaf voor het beroep dat het leven op je doet is alleen je eigen kracht. En je mogelijke daad bestaat daaruit dat je er niet voor bent weggelopen".

Natuurlijk wil niemand opgeven en vluchten. Maar dan moeten we ervan overtuigd zijn dat leven en liefhebben NU moet gebeuren. Wij hebben om te handelen alleen dit moment. Neemt u die gedachte mee naar huis, dan heeft dit Eurag-kongres zich zeker geloond.

SAMENVATTING VAN DE REDE VAN DE HEER KEN TOUT (ENGELAND).

De nieuwe technologie is er en we zullen er mee moeten leren leven. De vraag of de technologische of de culturele vooruitgang er het eerste was, is niet aan de orde. Wel aan de orde is welke van de twee het primaat heeft.
De culturele, sociale, humanitaire overwegingen moeten altijd het primaat hebben boven technologische overwegingen. Maar van wege economische overwegingen en wetenschappelijke ontwikkelingen is dit niet altijd het geval.

De beschouwingen van de werkgroepen 5 t/m 8 kunnen gerangschikt worden onder vier opschriften :

1. Uitgangspunten voor vooruitgang.
2. Gevaren en problemen bij vooruitgang.
3. Mogelijkheden tot vooruitgang.
4. Eigen bijdrage van de EURAG tot vooruitgang.

1. Uitgangspunten voor vooruitgang.

In het inleidende paper over huisvesting, wordt over het doel van huisvestingsbeleid voor ouderen gezegd, dat het ouderen wordt toegestaan om zo lang mogelijk het beheer te voeren over en te verblijven in woongelegenheden van hun eigen keus. Zoveel mogelijk zonder hulp van buiten af en op eigen voorwaarden als volwaardige en gelijke leden van de samenleving, maar wanneer nodig en gewenst met hulp.

Dit betekent dat het oordeel van ouderen moet worden gevraagd over alle zaken die hun belangen raken en over alle typen en mogelijkheden van huisvesting.
Elk woon- en huisvestingsprogramma dient dan ook om integratie van ouderen te handhaven en herintegratie te bevorderen, maar belangrijker is misschien wel, dat desintegratie wordt voorkomen.

De rol van de technologie is het verruimen van de bestaansmogelijkheden van ouderen en het gebruik ervan is alleen gerechtvaardigd, wanneer het een grotere efficiency en levensvreugde verschaft.

Technologie dient intermenselijk contact te bevorderen in plaats van overbodig te maken.
In de eerste plaats moeten technische hulpmiddelen voldoen aan de gegeven eigenschappen :

- gemakkelijk in gebruik,
- prettig en confortabel,
- eenvoudig te onderhouden,
- veilig en duurzaam zijn.

Ook moeten technische hulpmiddelen geleverd worden in overeenstemming met de stand van de technologische ontwikkeling en dan afgestemd op de ontvangende persoon en zijn/haar omgeving.

Hoewel er dringend aandacht besteed dient te worden aan het verschaffen van technische hulpmiddelen aan de mensen - d.w.z. ongeveer aan 15 % van de ouderen - die ze nodig hebben om gezondheidsredenen, moeten we vooral niet uit het oog verliezen, dat 85 % van de ouderen een gewone normale gezondheid genieten en dat deze ouderen misschien niet zozeer hulpmiddelen voor zaken rond gezondheid nodig hebben, maar dat we ze niet moeten uitsluiten van de zegeningen van de technologie.
Wie op tijd leert om met technologische middelen om te gaan, kan ook later het gebruik ervan gemakkelijker als hulp ervaren.

Waar nodig zullen vrijwilligers ondersteund moeten worden door beroepskrachten, maar wanneer ouderen een beroep gaan doen op langdurige zorg, zal toch het accent liggen op beroepsmatige zorgverlening. In beide gevallen zal de technologie alleen een ondersteuning moeten zijn en geen vervanging van vrijwilliger of beroepskracht bij de zorg voor ouderen.

Er is gezegd dat veiligheid en zekerheid van ouderen altijd een eerste zorg zullen moeten zijn. Wanneer we vinden dat institutionalisering teruggedraaid of voorkomen moet worden, dan zullen we ons moeten buigen over de mogelijkheden van openstelling van dienstencentra, wijkposten e.d. voor ouderen.

Coördinatie van allerlei diensten is en blijft noodzakelijk op plaatselijk, regionaal, landelijk en zelfs op internationaal niveau. Hetgeen ook geldt voor informatie.

2. Gevaren en problemen bij vooruitgang.

Gevaren en problemen kunnen worden gesignaleerd wanneer we kijken naar de grenzen van de huidige welzijns- en gezondheidsvoorzieningen en de gebieden daartussen, die het aanzicht van een lappendeken bieden.

Gevolgen van automatisering van betaalde arbeid vormen eveneens een gevaar wanneer ze leiden tot vervroegde pensionering onder het mom dat oudere werknemers niet voldoende bijgeschoold zijn. Het bestaan van wetten die deze discriminerende inperking van rechten van het individu formaliseren is zeker een probleem bij vooruitgang.

Het isolement dat aangewakkerd kan worden doordat de computer intermenselijke contacten vervangt is een levensgroot gevaar.
Ook het algemene gebrek aan bekendheid van ouderen met het gebruik en de logica van computers - niet afvragen waarom, maar gebruik maken van - is in die zin belangrijk.

Mogelijkheden van misbruik van computerinformatie, waarbij ouderen een potentiële slachtoffergroep vormen, leveren gevaar op.

Ongeschiktheid van de tot dusverre beschikbare apparatuur, waarvan de beeldkwaliteit en printgegevens voor slechtzienden niet te volgen zijn, leveren nog problemen op.

Een ander gevaar is dat onnodig hoge uitgaven voor software worden gedaan, omdat allerlei dataverwerkingssystemen niet zijn geharmoniseerd. Een zeer dure voorziening dus.

Van sommige huisvestingsprogramma's voor ouderen kun je je afvragen of er niet een groot ghetto-effect vanuit gaat.

Automatisering kan soms ook leiden tot massaproductie van goederen van lagere en ongecontroleerde kwaliteit. B.v. lage voedingswaarden,of geneesmiddelen, die zonder bijsluiter worden verkocht.

Er bestaat een gevaar, dat in de pas ontdekte technologische mogelijkheden zoveel bedragen worden geïnvesteerd, dat dat ten koste gaat van andere zaken in de maatschappij.

3. Mogelijkheden tot vooruitgang.

Naast alle gevaren zijn er ook mogelijkheden tot vooruitgang, door ontwikkeling van moderne apparatuur. Er is bijvoorbeeld meetapparatuur beschikbaar, die allerlei gegevens kan verwerken waardoor betere beheersing van het verouderingsproces mogelijk wordt.

In Zweden was een studie naar fitheid en revalidatie, in Italië een studie naar de wijze en snelheid van ouder worden vergeleken tussen twee bevolkingsgroepen. Er zijn technologische hulpmiddelen waarmee men sneller fit wordt na een acute of langdurige ziekte en dat blijkt zelfs met een zorgvuldige begeleiding tot op zeer hoge leeftijd mogelijk te zijn.

Binnen de cursussen ter voorbereiding op de pensionering kan men duidelijk een taak inbouwen voor de leiding om ouderen bekend te maken met het gebruik van moderne apparatuur.

Er zijn veel meer mogelijkheden dan men zo op het eerste gezicht weet van computers en allerlei andere zaken.
Men kan computers ook gebruiken in het vinden van oplossingen voor problemen, sociale zekerheden, contacten met diverse medici, e.d.

Mogelijk kan er ook gebruik gemaakt worden van technologische hulpmiddelen bij mensen die dement worden. Voor een heleboel zorginstellingen voor ouderen zal het gebruik van de computer een hoop gemak betekenen : verbetering van cliënt informatie en mogelijk een snellere verbinding met andere datasystemen.

In de ontwikkeling van de alarmeringssystemen kunnen allerlei technologische ontwikkelingen worden meegenomen, waardoor misschien alarmsystemen niet alleen maar met alarmfunctie, maar ook met een sociale functie dienst kunnen doen. Het is mogelijk dat de technologische ontwikkeling vormen van b.v. gaslekkages, dampen en rookvormingen eerder dan tot nu toe signaleert.

Van enorm belang voor ouderen is ook het enorme potentieel aan televisie, radio en video-apparatuur. Te gebruiken voor meningsvorming en bij educatieve programma's, om de politiek te beinvloeden, om mensen te beinvloeden, om duidelijk te maken aan andere generaties welke problemen er spelen bij ouderen, om ook voor ouderen duidelijk te maken wat in het algemeen in de maatschappij op dit moment aan de hand is.

4. Eigen bijdrage van de EURAG tot vooruitgang.

De Eurag zou zijn informatie functie kunnen verbeteren door het opzetten van een databank, door het zich ontwikkelen tot een internationaal en gecomputeriseerd punt van informatie-uitwisseling. Volgende Eurag congressen en werkbijeenkomsten zouden kunnen dienen om eerdergenoemde punten nader uit te werken.

De Eurag zou zich moeten liëren aan de Aging Unit van de VN, om in samenwerking daarmee tot een standaardisering van begrippen en definities te komen i.v.m. ouder worden en dat dan liefst vòòr het Eurag congres in 1988.

De Eurag zou kunnen overwegen om catalogi samen te stellen - of anderen stimuleren dat te doen - van goedgekeurde technische hulpmiddelen en materialen.

De Eurag dient het gebruik van gemeenschappelijke bases voor statistische dataverzameling en -verwerking te stimuleren, zodat dezelfde programma's (software) overal kunnen worden gehanteerd.
De Eurag dient actief informatie te verzamelen over technische middelen, materialen en ontwikkelingen ook in andere technologisch gevorderde delen van de wereld en dergelijke informatie door te geven aan de technologisch minder gevorderde delen van de wereld.

De heer Tout concludeert tenslotte dat president J.F.Kennedy bij zijn ambtsaanvaarding in 1960 twee doelen stelde, namenlijk het uitroeien van de armoede in de Verenigde Staten en de landing van een mens op de maan.
Van deze twee doelen werd destijds door velen het laatste het meest ongeloofwaardige geacht. Maar de geschiedenis leerde ook hier weer, dat de mogelijkheden tot technische vooruitgang onuitputtelijker zijn dan die tot maatschappelijke vooruitgang. De wereld mist nog steeds de morele, kulturele en humanitaire wil om haar eigen technologische ontwikkelingen bij te houden.
De Eurag dient in deze voortdurende strijd een lichtpunt voor de ouderen van Europa te zijn.

BIJLAGE 1.

HENK SCHIPPERS : NABESCHOUWING EN AANBEVELINGEN.

Dit was, na Madrid (1979) en Graz (1982), mijn derde Eurag congres. De eerste twee congressen hebben bij mij de indruk achtergelaten dat ouderen in Europa met zijn allen niet in staat zijn een vuist te maken.
Er gebeurde veel, er was veel informatie en er waren discussies en contacten, maar het was net alsof het toch te nationaal bepaald bleef en niet, over grenzen heen, tot duidelijke stappen voorwaarts op Europees niveau kon komen.

Het afgelopen congres in Rome lijkt een begin van een ommekeer. In dit congres probeerde men n.l. voort te borduren op de World Assembly on Aging, in 1982 in Wenen gehouden.
In mijn werkgroep (2, Tijd voor onszelf, tijd voor anderen) was daar niet zoveel van te merken, maar dat was in andere werkgroepen en in de plenaire zittingen duidelijk anders.

Rome was ook op een ander punt een duidelijke ommekeer.
In voorgaande congressen was naar mijn mening een storende factor dat organisaties uit Nederland soms met een grote delegatie aanwezig waren, maar dat een redelijke delegatie namens de ouderenbonden ontbrak. Dat was nu ook anders. De Nederlandse ouderenbonden waren met een delegatie van acht personen vertegenwoordigd.

Voorafgaand aan dit congres was er in Nederland een belangrijke stap gezet, n.l. de oprichting van de Sectie Nederland van de Eurag. Alle Nederlandse lidorganisaties en de enkele individuele leden (waaronder ikzelf) zijn daar in vertegenwoordigd.

Dit congres in Rome is dan ook het eerste dat in sectieverband kon worden voorbereid. Gevolg was dat er enkele papers zijn ingeleverd, die in Rome door de congresgangers konden worden/zijn meegenomen.

Een ander gevolg van deze nu bredere betrokkenheid vanuit Nederland is, dat Nederland thans een bestuurder in het Eurag bestuur heeft die afkomstig is uit de ouderenbonden. De vorige Nederlandse bestuurder werd vanwege zijn vele en bijzondere verdiensten ere bestuurslid van de Eurag en blijft als zodanig bij dat bestuur betrokken.

Mede door inspanningen vanuit de Nederlandse vertegenwoordigers, zal het volgend congres in Nederland worden gehouden. Gegeven de vele punten van commentaar en critiek vanuit de Nederlandse sectie en gegeven de verwachting dat organisatorische zaken in Nederland goed geregeld kunnen worden, mag over het volgende congres een hoger verwachtingspatroon bestaan. Temeer omdat danook de consequenties met betrekking tot de vergrijzing pregnanter duidelijk zullen zijn.

De vergrijzing stond ook in Rome in de belangstelling, met name in de openingstoespraken. Ik miste het vervolg daarop, in ieder geval in mijn werkgroep. Zelfs zodanig, dat mij af en toe het gevoel bekroop dat ouderen over dit onderwerp en met name over de consequenties ervan - nog - niet willen praten.

Overigens had ik tijdens het congres vaker het idee dat de verbinding tussen de inleidingen aan het begin en de discussies in de werkgroepen wat zoek was of raakte.

Wat ik het volgend congres zeker hoop te missen is de rethoriek en het "getuigend slijten" van sommige opvattingen.Zeker in mijn werkgroep was dat in ruime mate aanwezig en dat heeft een echte discussie in de weg gestaan.
Ik verwijs naar de discussie over de universiteit voor de derde levensfase, mijn critische kanttekeningen en opvattingen daarover en de reacties die dat opriep (zie pagina 17 en 18).
Men voelde zich aangevallen en er ontstond een soort gesloten front waar niet of niet meer door heen te komen was.

In deze discussie viel ook de opmerking van een Deense oudere (pagina 17) dat ze alles zelf kon en van niemand die jonger was dan zij ook maar iets hoefde aan te nemen.
Een fraaie uitspraak die van alle realiteit ontbloot is.
Overigens hoor ik ook in Nederland wel eens dergelijke uitspraken en dan kan ik ook niet veel anders doen dan de schouders ophalen. Geen enkele categorie mensen kan alles alleen en waarom zouden ouderen dat dan wel kunnen. In mijn werkgroep klonk het ook nog redelijk uitverkoren en bracht deze opvatting, die ook werd gedeeld door veel van de getuigende Italianen, een sfeer te weeg waarin over lang niet alles meer open gediscussieerd kon worden.

Nadat ik mij in zijn algemeenheid kan aansluiten bij de aanbevelingen van Greet Pels (zie hierna) voor de organisatie van het volgens Eurag congres in Nederland, wil ik uit mijn werkgroep een aantal punten noemen die mij ook voor de Nederlandse situatie aan te bevelen c.q. te overwegen lijken.

Het pleidooi - in het eindverslag van Ken Tout en in aanbeveling 5 en 6 van Greet Pels - voor meer aandacht in de Volwassen Educatie voor 50 plussers t.a.v. technische (hulp)middelen en ook de waarschuwende vinger daarbij, spreekt mij aan. Zorg dat ouderen in de tijd van de chip de boot niet missen en er de voordelen van plukken, maar voorkom de nadelige aspecten : een huis vol techniek - elke ademtocht bewaakt - maar geen mens komt meer langs.

In mijn werkgroep klonk de zorg voor de toch geringe aandacht voor minder actieve (valide) bejaarden en voor de hoogbejaarden, waarvan toch nog velen zelfstandig wonen. M.i. een terechte zorg waar niet aan voorbijgegaan kan worden.

De ideëen over "reality orientation programs" (mevrouw Hinsley, zie pagina 18) lijken mij bij uitstek flankerend ouderenbeleid en zeer waardevol.

De discussie over de universiteit voor de derde levensfase (of de vele getuigenissen daarover) hebben mij niet overtuigd.
Met mevrouw Hinsley uit Engeland ben ik van mening, dat andere alternatieven (participatie in - open - universiteiten, activiteiten in het kader van de volwassen educatie, via ouderenorganisaties of in het gecoördineerd ouderenwerk) zeker het overwegen waard zijn.
Per land zal de universiteit voor de derde levensfase qua opzet en aanbod zeer sterk verschillen en soms zal de naam - in onze ogen - nauwelijks reëel zijn. De universiteiten in Italië leken mij bijvoorbeeld veel weg hebben van de Nederlandse dienstencentra, mogelijk de Nederlandse volksuniversiteiten.

Tenslotte kan ik mij, maar dan algemeen vertaald, vinden in de aanbevelingen 2, 4, 8 en 9 van Greet Pels.

BIJLAGE 2.

GREET PELS : AANBEVELINGEN VOOR DE OUDERENBONDEN.

Aanbevelingen voor de ouderenbonden zou ik willen splitsen in :

- een aantal aanbevelingen die men misschien kan gebruiken bij de eventuele inbreng van ideëen voor de organisatie van het volgende Eurag congres dat in 1988 in Nederland gehouden zal worden en
- een aantal aanbevelingen gericht op zaken die de ouderenbonden in Zuid Holland binnen en buiten de bond aan de orde kunnen stellen.

De organisatie.

De aanbevelingen zijn voornamenlijk gebaseerd op een aantal -althans naar mijn mening - onvolkomenheden in de organisatie van het congres in Rome.

Het geheel in Rome speelde zich af in een congres-hotel, dat met het openbaar vervoer niet gemakkelijk te bereiken was. Een aantal mensen verbleef in hotels ver daar vandaan en moest alsmaar met taxi's op en neer, hetgeen soms lang wachten betekende, niet altijd comfortabel was en nogal prijzig bleek te zijn. Het conferentie-hotel lag vrij ver van de binnenstad, waardoor het niet altijd mogelijk was om daar nog even te gaan kijken. De uren tussen de zittingen werden voor die mensen daardoor "lege" uren.

Verder had ik ook een betere uitleg over de gang van zaken binnen en rond het congres verwacht. Je mocht toch aannemen dat zeker een deel van de deelnemers weinig congres ervaring hebben en Rome niet of nauwelijks kennen.

Daarnaast was de hele accommodatie qua zit- en verblijfsgenot niet al te pleizierig. In een aantal zalen waar een groot aantal lezingen moest worden aangehoord, waren stoelen niet voorzien van leuningen, laat staan dat er tafeltjes stonden waarop je de papieren zou kunnen neerleggen en enige aantekeningen zou kunnen maken, terwijl dat toch de bedoeling was.

De vertalingen waren goed geregeld de eerste keer, maar hoe men precies aan de vertaalapparaatjes moest komen was niet voor iedereen duidelijk.

Het zou ook handig zijn als het naambordje dat iedereen krijgt, niet alleen de naam vermeldt, maar ook het land en eventueel de organisatie die men vertegenwoordigt. En dat dan wel zodanig dat men het op een gewone afstand kan lezen.

Het zou ook handig zijn als kan worden voorzien in programma boekjes, met daarin korte teksten van de inleiders en werkgroep voorzitters, in bijna alle talen van de congresdeelnemers. De Engelse, Franse en Duitse vertalingen waren snel "uitverkocht" en dan was je verder aangewezen op het Italiaanse exemplaar.

Noodzakelijk is ook dat tijdens de dagen dat het congres duurt, de papers die worden gebruikt voor iedereen en minimaal in de drie gangbare talen (en niet alleen in het Italiaans, zoals voorkwam) beschikbaar zijn. Dan weet men binnen de werkgroepen ook na verloop van tijd nog waar men het over heeft.

Een minder vermoeiend begin lijkt ook raadzaam, hoewel niet helemaal voorbijgegaan kan worden aan de "cultuur" van het land bij dit soort zaken. In Nederland zou een kopje koffie of thee er tussendoor nauwelijks over te slaan zijn, in Italië is dat geen probleem. Hier in Rome waren het lange inleidingen en in de beginzitting niet geheel ontbloot van enige retoriek. Er zou veel voor pleiten om de lezingen in een toch al moeilijke vreemde taal, af te wisselen met het kijken naar een pantomime of een film, of luisteren naar muziek door ouderen. Kortom er zijn legio mogelijkheden om de spanning wat ontspannend te maken en iedereen een goed congres toe te wensen door een andere start.
Ook buitengewone uitnodigingen voor het bijwonen van diners of bijzondere ontvangsten - elke delegatie kreeg een aantal van dergelijke uitnodigingen - zouden begrijpelijker zijn als ze in meer dan alleen het Italiaans waren gedaan. Nu was niet altijd precies duidelijk wat er werd verwacht.

Het heeft mij verbaasd dat er geen excursies waren georganiseerd naar b.v. een bejaardentehuis, verpleeghuis, of een voorziening in de extra-murale sfeer. Er werd wel geschermd met vele schitterende zaken in de omgeving van Rome, maar te zien kregen we die niet. De verhalen van de Italianen, die in grote aantallen aan de discussies deelnamen, maakten je toch wel nieuwsgierig.

Iets dergelijks lijkt mij in Nederland uitstekend te organiseren. Er zouden verschillende reisdoelen kunnen zijn voor de verschillende congres deelnemers : een keuze uit een verzorgingstehuis, verpleeghuis, dienstencentrum, woontussenvoorziening, activiteiten van ouderenbonden, etc. Kortom een scala van mogelijkheden, gericht op of verwand aan het thema van het congres. In Italië bleek alleen een bezoek aan de paus georganiseerd te zijn en verder werd men aan zijn of haar lot overgelaten. Voor een deel van de congresgangers was dat - ook van wege taalproblemen - niet altijd even makkelijk.

Ik kan mij voorstellen dat taalproblemen ook voor buitenlandse gasten op het congres in Nederland, dezelfde zijn. Het verstrekken van goede stadsplattegronden, het geven van ideëen, mogelijk zelfs met het verstrekken van een tijdelijk Pas 65 of andere reductie mogelijkheden, het uitleggen van de werking van strippenkaarten, zal er veel toe bijdragen om de deelnemers aan het congres ook een zo aangenaam mogelijke vrije tijdsbesteding te bieden. Misschien is een boekje met algemene informatie over Nederland een geschikt middel. Daarin of daarnaast dient bijvoorbeeld informatie te worden gegeven over mogelijkheden in de omgeving van de congresstad, de winkelsluiting, de eetgewoonten (tot welk tijdstip kun je in Nederland nog in restaurants terecht b.v.), hoe en waar koop je buskaarten, hoe

zit het met het overige openbaar vervoer (waar kun je overal met de trein komen en wat zijn bijzondere mogelijkheden), etc. Zaken dus die het verblijf in Nederland kunnen veraangenamen.

In het congresgebouw zullen zoveel mogelijk opschriften in meerdere talen op kamers, deuren, stoelen, etc. geplakt moeten worden. Practische zaken die het voor veel deelnemers ook binnen het congresgebouw aangenaam maken : men weet snel wat waar te doen is.

Aanbevelingen voor COSBO Zuid-Holland

Tijdens het Eurag congres zijn zeer veel zaken aan de orde gesteld waarover ook in Nederland volop wordt gediscussieerd.
In sommige gevallen zijn wat nieuwe gezichtspunten verschaft die ook in Nederland in de discussie kunnen worden meegenomen.
Een aantal andere zaken zijn naar mijn idee nog niet zo nadrukkelijk aan de orde gesteld binnen het nederlandse ouderenbeleid.

Van de in het verslag uitvoerig besproken werkgroepen zijn mij een aantal zaken bijgebleven, die ik als suggesties mee wil geven.

1. Er is gesproken over versmalling van de taak van de verzorgingstehuizen zoals wij die kennen, zelfs met als mogelijk eindresultaat een totale opheffing van de verzorgingstehuizen als instituut.
   De gebouwen zouden dan gebruikt kunnen worden als verpleeghuis en hoog bejaarden zouden verzorgd kunnen worden in kleine units in de wijk waar zij wonen.
   Het zou van belang kunnen zijn om te weten wat de ouderen in Zuid Holland van een dergelijk plan vinden. Ook hoe zo iets in de grote discussie over wonen en huisvesting van ouderen een plaats zou kunnen krijgen.

2. Herhaaldelijk bleek dat definities een bron van verwarring vormen. Mijn ervaring is dat het in Nederland binnen het eigen taalgebied ook niet altijd duidelijk is wat men met allerlei termen bedoelt.
   Misschien kan het Cosbo daar aandacht aan besteden, zodat bij discussies b.v. rond gemeentelijk of provinciaal ouderenbeleid geen verwarring ontstaat over waar men het eigenlijk over heeft.
   Zeker met het oog op de decentralisatie van taken naar de gemeenten en de te verwachten inspraak en invloed daarop van ouderen, lijkt dat mij een goede zaak.

3. Het verdient aanbeveling dat het Cosbo aandacht besteed aan zaken als universiteit voor de derde leeftijd, om te bezien in hoeverre er Nederlandse equivalenten zijn of geschapen moeten worden.
   Inspelen op de Volwassen Educatie is voor ouderen van het grootste belang.

Contact met de Nederlandse Bond van Volksuniversiteiten over hun experimenten met studiekringen naar het voorbeeld van Denemarken lijkt me gewenst, om ook op dat vlak te bezien hoe de inpassing aan de Nederlandse situatie zou moeten zijn.

4. Het lijkt mij zinnig wanneer het Cosbo zich zou buigen over de vraag hoe het mogelijk is, de steeds weer bij ouderen optredende vormen van desintegratie, te voorkomen.
   Werken aan integratie in de samenleving doet men eigenlijk het hele leven lang. De vraag is, of zou kunnen zijn : wat veroorzaakt in woningbouwprogramma's, in bezigheidsprogramma's, in de hulpverlening, in het overheidsdenken, eventueel in het denken van ouderen zelf, etc. de desintegratie.
   Het gaat hier om desintegratie die we, nadat hij is ontstaan, vaak noemen als reden om bepaalde activiteiten voor ouderen op te zetten of te rechtvaardigen.

Het verslag van Ken Tout noemt ook zaken die naar mijn mening eveneens discussie in Nederland verdienen. Ik noem een aantal daarvan hieronder in de punten 5 t/m 8.

5. De wijze waarop aandacht gevraagd wordt voor de technologische ontwikkeling zou men in Zuid Holland kunnen vertalen in een onderzoek naar de behoeften van ouderen hierin mee te gaan, of juist naar wat hen belemmerd hierin mee te gaan, de angst voor techniek, de ontbrekende financiële middelen, de vraag naar het nut ervan voor ouderen, etc.

6. Het Cosbo zou zeker bij de instellingen voor Volwassenen Educatie kunnen wijzen op het belang voor ouderen om te leren omgaan met moderne apparaten.
   Enerzijds zal dat de zelfstandigheid van ouderen in de toekomst vergroten, anderzijds zijn juist bij afhankelijkheid van hulp in de toekomst oplossingen te verwachten van technische apparatuur, mits verantwoord gebruikt en men er mee om durft te gaan.

7. Het Cosbo zou kunnen bezien in hoeverre hieruit een mogelijkheid is te destilleren om projecten op te zetten voor ouderen en jongeren gezamenlijk.
   Maar ook zou het Cosbo met de organisatoren van Pensioen in Zicht cursussen kunnen overleggen in hoeverre in die cursussen ook de mogelijkheden van om (blijven) gaan met technologie aan de orde kan komen.

8. Het Cosbo zou in dit kader pogingen kunnen ondernemen om discussie te doen ontstaan over het gebruik of niet-gebruik van alarmsystemen en over de eventuele sociale functie van het alarmsyteem.

9. In contact met ouderen uit Sicilië werd mij gevraagd of wij in Nederland ook problemen hebben met de mantelzorg, het in eerste instantie vragen van hulp bij de familie.
   In Sicilië geeft dat problemen, doordat vele ouderen helemaal geen familie in de buurt - of zelfs op het eiland - hebben.

Een van de oplossingen die een groep ouderen daar heeft gevonden voor het probleem van eenzaamheid, eenvoudige hulp e.d., is het omgekeerde van de in Nederland ook bekende pleegzorg voor jongeren, n.l. pleegzorg door jongeren naar ouderen.
Ook dit is, dunkt mij, een idee dat best in discussie kan worden gebracht.

Tot slot zou ik willen adviseren dat bij alle werk dat ouderen voor ouderen en anderen doen, gezorgd wordt dat er begrip ontstaat tussen alle generaties.